

Kategori: Sosyalizm

Sosyalizm üzerine yazılar

Sosyalist Parti Tartışması

1986 yılında yayımlanan “SOSYALİST PARTİ TARTIŞMASI” kitabında yazıları bulunanlar : (Alfabetik sırayla)

Çağatay Anadolu

Melih Cevdet Anday

Sadun Aren

Mehmet Ali Aslan

Mehmet Ali Aybar

Şahap Balcıoğlu

Murat Belge

Cenan Bıçakçı

Behice Boran

Naci Çelik

İbrahim Çetkin

Güney Dinç

Tahsin Ekinci

Tarık Ziya Ekinci

Müşfik Erem

Gülay Göktürk

Fehmi Işıklar

Rasih Nuri İleri

Hüseyin İmik

Yıldırım Koç

Yalçın Küçük

Müfit Özdeş

Nurettin Özsuca

Doğu Perinçek

SOSYALİST PARTİ TARTIŞMASI

Mehmet Ali Aslan

12 Eylül 1980 sonrası, bütün siyasi partiler, ilerici sendika ve dernekler kapatıldı. On binlerce insan tutuklandı. Bir kısmı en ağır işkencelere maruz kalırken, büyük bir kısmı ağır cezalara çarptırıldı. Binlercesi de yurtdışına gitmek zorunda kaldı.

Sıkıyönetimin bütün Türkiye’de uygulandığı bu dönemde, kişi hak ve özgürlükleri askıya alındı. Örgütsüz, dayanışmasız kalan insanlar, büyük bir korku ve endişe ortamına itilirken, suskunlaştılar.

Özellikle iki konudan söz edilmez oldu. Sosyalizm’den ve Doğu Sorunu’ndan.

24 Ocak “istikrar programı”nı, Türkiye için sürekli bir ekonomi politikasına dönüştürenler, suskun bir Türkiye yaratmak istediler. Bunun aracı ise halkın depolitizasyonuydu.

Bu, başarısız oldu. İnsanlar konuşmaya ve uygun politik örgütlenme biçimlerini aramaya başladılar.

Bir kısmının cezaevlerinde, bir kısmının ise yurt dışında olmalarına karşın, sosyalistler, bu örgütlenme hareketlerine ilgisiz kalmadılar.

Politik örgütlenme biçimi “parti” idi. 1982 Anayasası’nın ve 12 Eylül sonrasındaki antidemokratik yasal düzenlemelerin, düşüncelerin açıklanmasına ve örgütlenmesine getirdiği yasaklar ve sınırlamalar karşısında, **Sosyalist Parti kurulabilir mi? Veya, yasaklayıcı ve kısıtlayıcı bir ortamda, bir Sosyalist Parti’nin kurulmasına gerek var mıydı?**

Sosyalist çevrelerde bu sorulara yanıt aranırken, bir süre sonra, dergilerde ve panellerde, “**sosyalistlerin birliği**” sorunu da tartışılmaya başlandı.

Özellikle 1970 sonrası örgütlenme faaliyetlerinde, sosyalistlerin sergilediği görünüm, hiç de iç açıcı değildi. Çok sayıda gruplara bölünen ve kavgayı daha çok birbirlerine karşı veren sosyalistlerin, yine aynı bölünmüşlüğüne tuzağına düşmemeleri isteniyordu.

Birliği sağlamak olanağı var mıydı? Ve nasıl başarılacaktı? Değişik eğilimlerdeki sosyalist gruplar, belki ilkeler etrafında bir araya gelebilirler miydi?

İlk girişim Sayın M.Ali Aybar’dan geldi. 15 Haziran 1986 günü İstanbul Etap Oteli’nde düzenlenen toplantıya, çağrılı sosyalistlerin çoğunluğu katıldı. Toplantı çok başarılı olmamakla beraber, gelecekteki girişimler için ümit kırıcı da olmadı.

Toplantıda, sadece eğilimlerin saptanmasıyla yetinildi. Genel eğilimin, bir Sosyalist Parti'nin kurulması doğrultusunda belirlediği görüldü. Bütün sosyalist siyasetlerin, grupların ve eğilimlerin temsil edileceği, işçilerin ve gençlerin de ağırlıklı olarak katılacağı büyük bir toplantıyı düzenlemek ve bu konudaki çalışmalarını yürütmek için bir irtibat komitesinin kurulması istendi. İsimler üzerinde oybirliği sağlanamayınca, isimlerin tespiti Sayın Aybar'a bırakıldı.

Sayın Aybar'ın tespit ettiği 18 kişiden oluşan İrtibat Komitesi'nin üyeleri, görev, yetki ve işlevleri konusunda değişik görüşlere sahip olduklarından, anlaşma olanağı bulamadılar ve herhangi bir karar alamadan dağıldılar.

Bu girişim ve bunu izleyen olaylar bazı konulara da açıklık getirdi.

Gruplar birbirlerine karşı önyargılıydılar. Aralarına ördükleri duvarları yıkmak gücü.

Birleşme noktaları üzerinde değil, ayrılık noktaları üzerinde duruluyor, ayrıntılar abartılarak temel görüş ayrılıkları haline getiriliyordu.

Tartışmalar, toplantılar, paneller İstanbul ve Ankara il merkezleriyle sınırlı olarak ve buralarda da bir grubun veya çeşitli gruplardan küçük bir kesimin katılımıyla yapılıyordu.

1960 sonrası TIP'in kurulması, Türkiye Sosyalist Hareketi'ne, geniş emekçi halk kitleleriyle bağ kurmak olanağı sağladı. Sosyalizm, en ufak yerleşim birimlerinde bile tartışılır ve taraftar bulur yaygınlığa erişti.

1970'ler sonrası ortaya çıkan çok sayıda grup partileri ve örgütleri başarılı ve etkin olmamakla beraber sosyalizmin Türkiye düzeyinde daha da yaygınlaşmasına katkıda buldular. Bugün Türkiye'deki her yerleşim biriminde inançlı ve bilinçli sosyalistlerle karşılaşmak olanağı vardır. Cezaevlerinde ve yabancı ülkelerde bulunanların dışında, on binlerce sosyalist, **“ne yapılabilir?”** sorusunun yanıtını aramaktadır.

Aralarında iletişim bulunmayan bu insanların bir kısmı gruplara bağımlı olmakla beraber, çoğunluk, etkili politik araç ve yöntemlerin arayışı içindedir.

Sadece İstanbul ve Ankara'daki bir kısım sosyalistlerin bir araya gelmesi soruna çözüm getirmiyor. Fakat yurt düzeyine dağılmış bütün sosyalistleri bir mekanda toplanmanın şimdilik olanaksız olduğunu da kabul etmek gerekiyor.

Oysa Türkiye'de sosyalist mücadelenin etkinliği, bu on binleri harekete katmakla olanaklıdır.

Bunun için de tartışmayı Türkiye düzeyine yaymak ve bu on binlerin görüşünü almak gerekiyor. Onlar da büyük merkezlerdeki, bilgi ve deney birikimine sahip sosyalistlerin görüşlerini öğrenmek istiyorlar.

En çok üzerinde durulan ve tartışılan, Sosyalist Parti'nin gerekliliği, yasal durum ve sosyalistlerin birliği konularını içeren sorular, bir kısım sosyalistlere yazılı olarak verildi. Ve yanıtları yazılı olarak alındı. Bu şekilde, sorular üzerinde düşünme olanağı sağlandı.

Sorular şunlardı:

1- Türkiye'nin bugünkü koşullarında, bir Sosyalist Parti'nin kurulması gerekli midir? Neden?

2- Anayasa ve yasal düzenlemeler, bir Sosyalist Parti'nin kurulmasına engel midir?

3- Çeşitli sosyalist siyasetlerin, eğilimlerin veya grupların, bir Sosyalist Parti'de bir araya gelmesinin gerekliliğine inanıyor musunuz? Bu, hangi yöntemle ve hangi "asgari müşterekler" etrafında birleşmekle başarılabilir?

4- Bunların dışında, sosyalistlere söylemek istediğiniz bir şey var mıdır?

Biz, bu soruları, çeşitli eğilimleri ve grupların görüşlerini yansıtabilecek konumdaki az sayıda sosyaliste sorduk. Fikir ve deneylerinden yararlanılması gereken sosyalistlerin sayısı elbette ki çok fazladır. Fakat kitapta yer alan görüşlerin sosyalist hareket içinde bulunan ve **görüşlerini**

açıklayabilecek durumda olan bütün eğilimleri büyük ölçüde yansıttığını sanıyoruz. Bilemediğimiz veya ulaşamadığımız değişik görüşler varsa ve bize iletilirse, bunları da ikinci kitapta yayınlayacağız.

Kitabın bir amacı, çeşitli eğilimlerdeki sosyalistlerin görüşlerini, Türkiye düzeyinde bütün sosyalistlere iletmekse, diğer bir amacı da bunların dışındaki bütün sosyalistlerin görüşlerini öğrenip, diğerlerine aktarmak ve aralarındaki iletişimi sağlamaktır.

Bir Sosyalist Parti'nin kurulup kurulmaması konusundaki görüşümüzü ikinci kitaba bırakırken, bazı konulara açıklık getirmenin yararlı olacağına inanıyoruz.

ANAYASA VE YASAL DÜZENLEMELER, BİR SOSYALİST PARTİ'NİN KURULMASINA ENGEL MİDİR?

Siyasal partilerin kuruluş ve faaliyetlerini düzenleyen kuralların başlıcaları Anayasa'da ve Siyasi Partiler Yasası'nda yer alır.

Anayasa'nın 68. maddesi "siyasi partileri, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları" olarak tanımlamış ve "siyasi partiler, önceden izin almadan kurulurlar" kuralını getirmiştir. 68. madde, 69. madde ve atıf yaptığı 14. madde ile beraber değerlendirilince sorunun yanıtını bulmak kolaylaşır.

Bu maddelere göre (sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasi partiler kurulamaz.) Açıkça anlaşılacağı gibi proleterya diktatörlüğünü savunan Komünist Partiler kurulamaz. Bunun dışında bir sosyalist partinin kurulmasına Anayasal engel yoktur.

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun, siyasi partilerin kuruluşu için getirdiği sınırlamalar, yukarıda değindiğimiz Anayasal sınırlamalarla aynıdır. Buna, 96. madde ile Komünist adıyla veya aynı anlama gelecek adla siyasi parti kurulamayacağı yasağı da eklenmiştir.

Sonuç olarak, programında proleterya diktatörlüğünü kabul etmeyen ve adında Komünist veya aynı anlama gelecek bir kelime bulunmayan bir Sosyalist Parti'nin kurulmasına yasal engel yoktur.

ANAYASA VE YASALARA UYGUN KURULMUŞ BİR SOSYALİST PARTİ, FAALİYETLERİNİ SERBESTÇE SÜRDÜREBİLİR Mİ?

Önemli olan bu sorunun yanıtıdır. Geçmiş deneyler, pek umut verici olmamıştır. Kurulan bir Sosyalist Parti, etkin bir siyasi faaliyette bulunamıyorsa, varlığının bir anlamı kalmaz. Faaliyetler de, düşünce açıklamaktan, eğitimden, yürüyüş ve mitinglere kadar çok çeşitlidir.

Demokratik düzenlerde, düşüncenin açıklanması suç değildir. Bu düşünce, düzene karşı da olabilir. Hatta bilimsel düşüncenin açıklanmasında düzenin “cebir” ile değiştirilebileceği fikri de ceza konusu olamaz. Komünist Partilerin kurulmasına ve faaliyet göstermesine yasal bir engel bulunmayan çoğulcu demokrasilerde, her düşüncenin açıklanmasına, taraftar toplamak için propaganda yapılmasına ve örgütlenmesine elbette yasal bir engel yoktur.

Fakat demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla işlediği ülkemizde, düşüncenin açıklanmasına, propagandasının yapılmasına ve örgütlenmesine bir çok engeller konulmuştur. Bunlar sadece yasal engeller değildir. Yasaların yorumundan, yasadışı idari uygulamalara kadar çok çeşitli engellerle bir baraj oluşturulmaya çalışılmıştır.

YASAL ENGELLER

Bir sosyalist partinin çalışmalarına getirilen önemli sınırlamalar, Siyasi Partiler Yasası ile Türk Ceza Yasası’nda yer alır.

Siyasi Partiler Yasası’nın 101. maddesine göre “Parti genel başkanı veya genel başkan yardımcısı veya genel sekreterinin sözü edilen bu maddeler hükümlerine aykırı olarak sözlü ya da yazılı beyanda bulunması” hallerinde kapatma kararı verilir.

Sözü edilen maddelerden bazı örnekler verelim.

Madde 81 – a) Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

Madde 92 – Siyasi partiler, kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla, dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları veya bunların üst kuruluşları ile siyasi ilişki veya işbirliği içinde bulunamazlar; bunlardan maddi yardım alamazlar veya bu kuruluşlara maddi yardım yapamazlar; bunlara destek olamazlar ve bu amaçlarla ortak hareket edemezler.

Madde 97 – Siyasi partiler, Anayasanın başlangıç kısmında yazılı sebeplerle Türk Silahlı Kuvvetlerinin, milletin çağrısıyla gerçekleştirdiği 12 Eylül 1980 Harekatına ve Milli Güvenlik Konseyinin karar, bildiri ve icraatına karşı herhangi bir tutum, beyan ve davranış içinde bulunamazlar.

Örneğin, bir siyasi parti genel sekreteri, konuşmasında, Bodrum ve Marmaris’de X etnik grubunun veya X mezhebinin bulunduğunu ileri sürse, evet sadece ileri sürse, bu sözlü beyanı partinin kapatılmasına neden olur.

Bu durumda, o bölgenin sorunlarını tartışmaya ne ölçüde olanak vardır?

Siyasi Partiler Yasası, en önemli ülke sorunlarının tartışılmasını, o sorunların adını söylemeyi yasaklamakla engellemiş oluyor.

“Bir sosyalist parti, önemli ülke sorunlarını tartışmak ve çözümler önermek bir yana, o sorunların adından bile söz edemiyorsa varlığının ne anlamı kalır?” diye düşünenler olabilir. Fakat hukukun genel ilkelerine ve ülke gerçeklerine aykırı bu antidemokratik yasaların kaldırılması için de, örgütlü bir politik mücadelenin verilmesi gerekir. Bu da parti sorununu gündeme getiriyor.

T. CEZA YASASI’NIN ÜNLÜ 141. VE 142. MADDELERİ

Mussolini İtalyası’nda faşizmi korumak amacıyla çıkarılan 1926 tarihli Devleti Koruma Yasası’nda yer alan kurallar, 1930 İtalya Ceza Yasası’nın 270 ve 272. maddelerine konuldu. Oradan da Türk Ceza Yasası’nın 141. ve 142. maddelerine alındı.

Fakat bu maddeler bir çok kez değiştirildi. Her değişiklikte de hem cezalar artırıldı, hem de belirsiz tabirler kullanılarak geniş yoruma olanak sağlandı.

Ceza hukukunun en önemli ana ilkesi “**suçta kanunilik**” ilkesidir. Bu, Anayasalarda, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi’nde, Avrupa, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Koruma Sözleşmesi’nde yer alan, hukukun genel ilkelerinden biridir.

Bu ilkeye göre, yasaklanan eylemin **açık, kesin ve belirli** olarak tanımlanması gerekir.

Kişiler, yasak eylemleri, önceden bütün unsurlarıyla bilmelidirler ki, hareketlerini ona göre düzenlemek olanağı bulsunlar. Kişileri ancak bu koşullarda kusurlu saymak olanağı vardır.

TCK’nin 141. ve 142. maddelerinin en büyük özelliği, ceza hukukunun “kanunilik” ilkesine uygun olarak düzenlenmemiş olmasıdır.

Tanımlar belirsizdir. Geniş yoruma açıktır. Örneğin “**milli duyguları yok etmek veya zayıflatmak**” herkese göre değişen bir kavramdır. Bu değişen yoruma göre de kişinin beraat etmesi veya 15 yıla kadar ağır hapis cezası ile mahkum edilmesi, aynı derecede olanaklıdır.

“**Memleket içinde müesses iktisadi veya sosyal nizamlardan herhangi birini devirmek...**” tanımında “**cebir**” unsuru da olmayınca nasıl yorumlanacaktır.

“**İki veya daha ziyade kimselerin aynı amaç etrafında birleşmeleri**” cemiyet teşkili sayılmıştır. Organlar ve iç disiplin gibi unsurlar aranmamaktadır.

Bir de maddelerde yazılı fiilleri “**övme**” suç olarak kabul edilmiştir.

TCK 141. ve 142. maddelerinde yazılı fiiller “**düşünce suçları**”dır. Düşüncenin açıklanması ve örgütlenmesi suçlarıdır. Bu maddelerle “düşünce” cezalandırılıyor. Tanımlar belirsiz olduğu için de yasaklanan sadece Komünizm veya etnik hareketler olmuyor. Komünistlikle suçlanan demokratik hareketler ve fiiller de yasaklanıyor.

Hazırlık hareketlerinin cezalandırılması, neticeyi doğurmaya elverişli olmayan hareketlerin cezalandırılması, soyut “övme”nin cezalandırılması gibi ceza hukukunun temel kurallarına aykırı özellikler taşıyan bu maddeler, bir de belirsiz tanımlarla geniş yorumlanınca sadece sosyalist faaliyetler için değil, genel olarak demokratik gelişme için önemli bir engel teşkil ediyor.

Bu maddeler bütün demokratik düşünce açıklamalarını ve örgütlenmelerini tehdit ediyor. Demokratik bir istemin açıklanması, bazı koşullarda bu maddelerin kapsamına girebiliyor.

TCK'nin 141. ve 142. maddeleri, Türkiye’de güç dengesine göre, bazı dönemlerde (istisnalar dışında) uygulanmamış, bazı dönemlerde ise bütün demokratik hareketleri kapsamına alan geniş bir uygulama alanı bulmuştur.

Kuşkusuz bunu belirleyen toplumdaki güç dengesidir. Fakat bu güç dengesi statik değil, dinamiktir. Her zaman değişebilir bir dendedir bu.

Sorun, 141. ve 142. maddelerin yürürlükte olmasından çok, toplumdaki güç dengesinin sosyalistlerden ve geniş anlamda demokrat güçlerden yana olup olmamasından kaynaklanıyor. Önemli olan bu dengeyi demokrat güçlerden yana değiştirebilmektir. O zaman, Türk Ceza Yasası'nı, Anayasa ve antidemokratik yasalarla beraber, çağdaş ve demokratik doğrultuda değiştirmek güç olmaz.

DİĞER YASAL ENGELLER

Demokratik gelişmenin yasal engelleri, sadece Siyasi Partiler Yasası ile Türk Ceza Yasası değildir. Çıkarılan birçok yasalarla da hukukun genel ilkelerine aykırı kurallar getirilmiştir.

Örneğin, 19.10.1983'te kabul edilen 2932 sayılı **“Türkçe’den Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun”**un bir benzerine, herhangi bir ülkede rastlamak olanağı yoktur.

Yasa, **“düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında yasaklanan dillere esas ve usulleri”** düzenliyor. Yasanın 2. maddesinde **“Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmi dilleri dışındaki herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması yasaktır.”** Diyor.

Bu yasaklara aykırı hareket edenlere verilecek cezalar ise,

- a) 6 aydan 2 yıla kadar hapis ve yüz bin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası,
- b) 1 yıldan 3 yıla kadar hapis ve yüz bin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasıdır.

Yasanın önemli bir yanı ise, bir fiile iki ceza verilemeyeceğine dair ceza hukukunun temel ilkesine aykırı olmasıdır.

Yasaklanan dille açıklanan düşünce suç oluştursa (Örneğin, TCK 142. maddesine aykırı olsa) hem o suça ait cezaya ve hem de bu yasaya aykırı hareket ettiği için yukarıda açıklanan cezaya hükmolunacaktır. Bu şekilde bir fiile iki ceza verilmiş olacaktır.

Yasanın 3. maddesine göre **Türk vatandaşlarının anadili Türkçedir**. Resmi dil değil, anadili.

Örneğin, T.C. vatandaşı olan bir Alman'ın, T.C. vatandaşlığına geçen Yugoslav futbolcularla, Amerikalı basketbolcuların anadili Türkçedir. Anaları Türkçe bilmesede.

YASAL PARTİ

Bugün konuşulan ve tartışılan sosyalist parti, yasal sosyalist partidir. Anayasa ve yasalara göre kurulacak, yasal çerçevede çalışmalarını sürdürecektir bir parti.

Demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla işlerlik kazandığı demokratik toplumlarda, sosyalist partilerin legal, illegal olmaz. Bütün düşüncelerin açıklanması ve örgütlenmesi serbest olduğu için buna gerek de yoktur.

Yasal ve yasadışı ayrımını yaratan, düşüncelerin açıklanmasına ve örgütlenmesine getirilen yasaklar ve sınırlamalardır. Demokrasinin yerleşmemesi böyle bir ayrımı yaratır.

Legalite, kitlelerle bağ kurmanın, kitleleri eğitme, bilinçlendirme ve örgütlemenin en etkin yoludur.

İllegal çalışmanın sınırları dardır ve kitlelerle bağ kurmak güçtür. Hiçbir politik hareket, mecbur kalmadıkça, illegal çalışma yöntemini seçmez ve bütün illegal hareketlerin amacı legalizeolmaktır. Yasal olarak serbestçe faaliyette bulunmaktır.

Bizler, legal ve demokratik olanakların sonuna kadar denenmesi gerektiğine inanıyoruz. Fakat legalitenin sınırlı, güvencesiz ve riskli olduğu bir yerde, illegal örgütlenme ve çalışmalara yöneltilecek eleştirilerin inandırıcı olmadığını da biliyoruz. Sorun, demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan, her türlü düşüncenin serbestçe açıklanmasına ve örgütlenmesine getirilen sınırlamaların kaldırılarak, legal ile illegal ayırımına son verilmesidir.

PARTİLER, İKTİDAR OLMAK İÇİN KURULUR

Partiler muhalefet için kurulmazlar. Hele bir başka partinin legalitesini veya iktidarını sağlamak için hiç kurulmazlar. Demokrasi mücadelesi başarılı olursa, bu elbette yasadışı sayılan partilerin yasal hale gelmesi sonucunu da yaratır.

Parti, iktidar için kurulur. İktidarı amaçlar. İktidar amacı için meşru ve elverişli bütün araçları kullanır. Amaç, tek başına iktidar olmaktır. Bu, elbette ki koşullara bağlıdır. Fakat o zamana kadar, iktidar arzusundan ve inancından hiçbir şey kaybetmeden, iktidarı etkilemek veya iktidara ortak olmak için çalışır. Gerektiğinde, demokrasi anlayışı kendisine en yakın olan partinin iktidara gelmesine de yardımcı olur. Ama her zaman, iktidar olmak inancını koruyarak. İktidar amacı, geçici parti anlayışıyla bağdaşmaz. Geçicilik, ancak muhalefet kavramıyla uyum sağlar.

BİR SOSYALİST PARTİNİN SÜREKLİLİĞİ NASIL SAĞLANIR?

Bu, tamamen partinin gücüne ve güçler dengesindeki yerine bağlıdır.

Küçük partilerin, marjinal partilerin geleceklerini tayin eden, toplumun egemen güçleridir.

Bütün sosyalist hareketi kucaklayan bir parti için, büyük bir sosyalist parti için durum farklıdır. Demokrasiye paydos düdüğünü çalmak isteyen kişiler ve güçler, sosyalistlerin örgütlü büyük gücünü hesaba katmak zorundadırlar. Anayasanın ve hukuk kurallarının dışına çıkıldığında, bu gücün büyük direnişiyi karşılayacaklarını ve çetin bir hesaplaşmanın kaçınılmaz olduğunu bilirler. Külahlarını önlerine kor ve düşünürler. Örgütlü birkaç bin kişiyi veya örgütsüz yüz binlerce kişiyi, hukuka aykırı olarak “ kurbanlık kuzu” gibi evlerinden alıp götürmek zor değildir. Fakat örgütlü on binleri, yüz binleri toplamak kolay mıdır? Buna teşebbüs etmek, çetin bir mücadeleyi ve hesaplaşmayı başlatmak olur. Yasal örgüt, bu mücadelenin içinde yeni duruma uygun olarak şekillenir. Ama ne örgütün ve ne de hareketin varlığı son bulur.

Bu nedenle ancak büyük bir parti kurulabilecekse Sosyalist Parti kurulur.

BUNUN İÇİN GÜÇLÜ BİR POTANSİYEL, YETERLİ DENEY VE BİLGİ BİRİKİMİ VAR MIDIR?

Baskıların, işkencelerin ve yasaklamaların yeraltına ittiği, halktan kopuk, birbirlerine karşı bile kuşkulu Türkiye Sosyalist Hareketi, 1960 sonrası gün ışığına çıktı. Kısa bir duraksamadan sonra büyük bir yürüyüşe dönüştü. Bu büyük yürüyüşe, ülkenin her yanından, toplumun her kesiminden insanlar, büyük bir coşku ve inançla katıldılar. Barış, demokrasi ve sosyalizm için bu büyük yürüyüşe katılanlar, bir kutsal amaca inanarak hizmet edenlerin güzel duygularını yaşadılar. Öldürülenler, dövülenler, tutuklananlar, işinden atılanlar, çoluk çocuklarıyla aç ve açıkta kalanlar, kanları ve gözyaşlarıyla bu büyük yürüyüşün yolunu açtılar.

Yürüyüş, başlangıçta planlı, düzenli ve iyi örgütlü olarak sürdürüldü. Bir ortak mücadelenin, bilincin ve inancın eseri olan harekete, sonradan bazı kişiler ve gruplar sahiplenmek istedi. Kendi eseri sananlarla, o esere istedikleri biçimi vermekte kendilerini yetkili görenler, bu düzenli yürüyüşün, büyük bir kargaşa ortamında dağıldığını, etkisiz bir kalabalığa dönüştüğünü gördüler. Sapanlar, yolunu şaşırانlar, umutsuzluğa kapılanlar, oluşturdukları ufak grupları büyük bir hareket sananlar ve sadece izlemekle yetinmek zorunda kalanlar.

1970’lerde noktalanan Türkiye İşçi Partisi’nin öyküsüdür bu.

TİP dağıldı, ama hareket durmadı. Fakat bölünmüş, dağınık ve güçsüz olarak. Legalinden, illegale, demokratik yöntemi savunanlardan, silahlı eyleme inananlara kadar değişik görüş ve anlayıştı yüzlerce grup ve grupçuk doğdu. Bunlar bütün yurt düzeyinde büyük bir savaş verdiler; kıyasıya bir savaş. Küçük bir kesimi dışında, verilen savaş, düzene ve düzenin güçlerine karşı değil, birbirlerine karşıydı. Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak. Bu dönem de 12 Eylül ile noktalandı.

Bütün bu hareketler, sosyalizm tartışmasını Türkiye düzeyinde yaydı ve en ücra köye kadar götürdü. Yanlışlar, doğrular, hatalar, sevaplar. Ama ne olursa olsun, bugün en kötümser bir tahminle on binlerce ve belki de yüz binlerce sosyalizme inanmış insan ordusu meydana geldi. Bunlar değişik ilişkiler içinde, değişik yollara ve metotlara inanıyorlar. Fakat sonuçta hepsinin amacı ve inancı sosyalizm.

Bu değişik görüşleri, bir sosyalist partinin potasında eritmek ve ondan Türkiye'nin sorunlarına çözümler üretmek; bütün bu dağınık grupları ve insanları, sosyalizmin genel ilkelerine, dünya ve ülke gerçeklerine uygun bir program etrafında birleştirerek daha da büyük bir yürüyüşü başlatmak; güçler dengesinde birinci derecede hesaba katılan demokratik merkezîyetçi büyük bir Sosyalist Parti'yi kurmak olanaksız mı?

Bu soruya sosyalistler yanıt bulmak zorundadırlar.

Bu nasıl olur? Elbette ki birleşmekle. Ayrıntıları abartmadan, önyargılardan sıyrılarak ve herkesle diyalog kurarak bir araya gelinebilir. Tartışılır, mümkün olduğunca genelleştirilmiş program ilkeleri etrafında birleşme sağlanırsa, eylem içinde ayrılıkların büyük ölçüde giderilmiş olduğu ve dar grup anlayışlarının kaybolduğu görülür.

Grup anlayışı, dar görüşlülüğün, olaylara dar açıdan bakmanın, yaşamı dar bir çerçeveden algılamanın ifadesidir.

Sosyalistler, sadece sosyalist hareketi bir bütün olarak görmek ve onun bütünlüğünü sağlamakla da yetinemezler. Barış ve demokrasi amacına yönelik etkin bir mücadele için bütün demokratik güçlerin birliğini sağlamak için de çalışmak zorundadırlar.

Geçen dönemlerde, olaylara geniş açıdan bakamamanın ve değerlendirememenin büyük zararları görüldü.

Kendilerini sosyalist hareketle özdeşleşmiş gören bir anlayış, tasfiyeci olmak, olaylara dar grupçuluk açısından bakmak durumunda kaldı ve bir büyük yürüyüşü, bir küçük dostlar grubuna indirgemek sonucunu yarattı.

Oysa legal parti büyük olmak zorundadır. Sosyalist hareketi bütünüyle kucaklamak zorundadır. Güçler dengesinde ağırlığını duyurmak zorundadır.

BAĞIMSIZLIK SORUNU

Bir toplumun yararlarını, istek ve özlemlerini en iyi bilen, bu yararları en iyi koruyan, istek ve özlemleri gerçekleştirecek in uygun yöntemleri saptayan, kuşkusuz, o toplumun insanları ve onların örgütleridir. Hiç kimse ve hiçbir örgüt, o toplumun özelliklerini, koşullarını, sorunlarını ve uygun mücadele yöntemlerini onlar kadar iyi bilemez ve onlar kadar içtenlikle davranamaz. Çünkü koşullar, içinde yaşadıkları koşullardır. Yararlar, kendi yararları, istek ve özlemler, kendi istek ve özlemleri, sorunlar, kendi sorunlarıdır. Bu nedenle de söz ve karar sahibi kendileri olmalıdır. Hem de bağımsız olarak.

Neden bağımsızlık? En doğru kararları hiçbir telkin ve etki altında kalmadan verebilecekleri için; kendileri dışındaki hiçbir kişi veya örgütün sorunları ve koşulları kendileri kadar iyi bilemeyeceği için: en uygun ve elverişli yöntemleri de herkesten iyi bildikleri için.

Bu, elbette ki mutlak bir yanılmazlığı ifade etmiyor. Yanılmalar olacaktır, hem de çok. Fakat bu yanılmalar da bilgi ve deney birikimine yaptığı katkılarla, daha olgunlaşmalarını ve daha az yanılmalarını sağlayacaktır.

Bağımsızlık,sadece örgütsel bağımsızlık olarak anlaşılmalıdır. Önemli olan, düşünce bağımsızlığı, bağımsız olarak düşünebilme, karar verebilme ve bunu uygulayabilme yeteneğidir.

Bir başka kişi ve örgüte kulak kabartılarak, -uyumlu politika değil- aynı politikayı yürütme zorunluluğu duyulur ve bu görev olarak kabul edilirse, en tehlikeli bağımlılık tuzağına düşülmüş olur. Bu, kişi veya örgütün kendisini bağımlı saydığı güce de zarar verir. Kendisini yönetemediği ve halkını yönlendiremediği için diğer güce yük olur, başına bela kesilir. Bağımsız düşünebilmek ve hareket etmek, gelişmiş bir kişiliğin ve de başarının temel unsurudur.

Bağımsız karar verecek ve kararları uygulayacak olanlar, o toplumun içinde yetişmiş ve o toplumla bütünleşmiş unsurlardır. Çeşitli nedenlerle toplumun dışına çıkmış ve kendi toplumuna yabancılaşmış unsurların müdahalesi de yabancı müdahalelerin sonuçlarını yaratır.

ÖRGÜTSEL BAĞIMSIZLIK, BÜTÜN YABANCI KİŞİ, ÖRGÜT VE HAREKETLERDEN SOYUTLANMA DEĞİLDİR

Bir ülkedeki sınıfsal güç dengesini belirleyen, sadece o ülkedeki sınıfların, katmanların gücü değil, bu sınıf ve katmanların ülke dışındaki diğer güçlerle olan ilişkileridir. Bugün ülkemizde bir avuç holding sermayedarının gücü, dünya kapitalist sistemi ile bütünleşmesinden ileri gelir. Bunlar, çokuluslu şirketlerle, uluslar arası kapitalist kurumlarla, kapitalist devlet aygıtlarıyla... olan ilişkileri içinde “gayrimilli” ve “enternasyonal”dırlar.

Dünya küçülmüştür. Toplumlar, kurumlar, örgütler, sosyal ve siyasal hareketler, kendi ülkelerinde, soyutlanmış olarak kalamazlar ve gelişmezler. Dünya ekonomik ve siyasal sistemlerindeki uygun yerlerini almak zorundadırlar.

İlişkilerin sağladığı gücün önemi bilindiği içindir ki, Anayasa ve yasalarımıza, siyasi partilerin, sendikaların, derneklerin... hem iç ve hem de dış ilişkilerini izne bağlayan veya yasaklayan kurallar konmuştur.

Türkiye Sosyalist Hareketi'nin örgütsel bağımsızlığı titizlikle korunurken, ilişkileri kısıtlayan veya yasaklayan Anayasal ve yasal engellerin kaldırılması için mücadele edilmeli ve bir siyasal hareketin, dünya ilişkiler ağı içindeki uygun yerini aldığı zaman, gerçek gücüne kavuşacağı bilinmelidir.

PARTİ MODELİ VEYA 1982 ANAYASASI MODELİ

Tartışılan konulardan birisi de parti modelidir. Bu, elbette ki tartışılmalı. Bilimsel olma özelliği nedeniyle sosyalizme nasslar, tabular yoktur. Her olaya bilimsel kuşku ile yaklaşım vardır. Bir araç olan, fakat hareketin sonuçlarını büyük ölçüde etkileyen parti modeli de üzerinde durulması gereken konulardan birisidir.

Fakat unutulmamalıdır ki, örgüt modelinin seçiminde kişilerin irade gücü sınırlıdır. Belirleyici olan sosyal koşullardır. Savaş içindeki bir illegal parti, güvenlik sorununa öncelik vermek zorundadır. Bu önceliğin, demokratik işleyişi olumsuz olarak etkileyeceği doğaldır.

Yasal kurulmuş partilerde ise belirleyici olan yasal kurallardır. Partinin amaçlarından tutun, örgütlenmeye, üyelik koşullarına kadar kısıtlamalar ve düzenlemeler getirilmiştir. Parti kurucuları, bu yasal kuralların dışında bir parti modeli ne kurabilirler ve ne de bu yönde değişiklik yapabilirler. Belirli koşullara göre kurulmuş ve çalışmalarını da var olan koşullara göre sürdüren bir parti, başka zaman ve koşullardaki partilerden farklı bir model oluşturacaktır.

Kişiler daha çok, sosyal ve yasal sınırlamalar içindeki çalışmalarını yönlendirmede etkili olabilirler. Bu, “demokratik” ve “merkeziyetçilik” unsurlarından birisine verilecek ağırlığa göre sonucu etkiler.

Bugün tartıştığımız Sosyalist Parti ise 1982 T.C. Anayasası’na ve 2822 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’na uygun olarak kurulması gereken ve yine çalışmalarını bu yasal çerçevede sürdüreceği olan bir partidir. Model bellidir. “1982 Anayasası modeli”. Bugün öncelikle tartışılacak olan bu modeli yaratan koşullardır ve bunu demokratik doğrultuda değiştirebilme koşullarının nasıl yaratılacağıdır.

“DOĞU” VE “BATI’DAKİ DOĞU” GERÇEĞİ

Türkiye Sosyalist Hareketi’nin, Türkiye’nin sosyal yapısından doğan önemli bir özelliğini belirtmekte yarar vardır.

1960 sonrası Türkiye Sosyalist Hareketi’nin legal alanda örgütlenmesi, kitlelerle bağ kurmasına ve sorunları tanımasına olanak sağladı. Kuşkusuz bu sorunların en önemlisi “Doğu Sorunu” idi.

O zamana kadar iktidarlarca yok sayılan sorun, Türkiye’deki sosyal gelişmelere paralel olarak kitlelerde çözüm yollarının arayışını hızlandırmıştı. Türkiye’deki diğer hareketlerden bağımsız ve illegal örgütlenme yanlılarının sorunlarına verilecek yanıtlar doyurucu ve yeterli değildi. Sorunu, Türkiye’nin bütünlüğü içinde diğer politik hareketlerle beraber ele almak ve legal alanda örgütlenerek çözümler aramak olanakları görülmüyordu. İktidarın baskıcı

niteliğinden doğan yasal uygulamaların elverişsizliğinin yanında, bu soruna eğilecek etkin bir güç de yoktu.

Türkiye sosyalistleri 1960 sonrası legal alanda Türkiye İşçi Partisi'nde örgütlenince etkinlik kazandılar. Sosyalist dünya görüşü, ezilen, sömürüler, baskı altındaki insanların sorunlarına, onların istemlerine uygun çözümler getiriyordu. Bu, Doğu Sorunu'na da, ülke tarihinde ilk kez, Türkiye'nin bütünlüğü içinde ve sosyalistlerle beraber aynı örgütte, demokratlarla işbirliği içinde, legal çözüm arama seçeneğini getirdi. Seçenek halkın istemlerine de uygundu.

Doğu'da yaşayan insanların, Türkiye'nin diğer bölgelerinde yaşayan insanlarla bir sorunu yoktu. Özellikle çoğu değer yargılarındaki benzerlik ve birlik, dostça, kardeşçe bir arada yaşamalarını sağlayacak ortamı yaratıyordu.

Kaldı ki, Doğu'dan Batı'ya, Cumhuriyetin ilk yıllarında politik, sonraları ekonomik nedenlerle süren zorunlu göçler, Batı'da, Doğu'daki nüfustan daha fazla bir Doğu'dan gelen insan kitlesini oluşturmuştur. Nüfus artış oranının büyüklüğü de bu göçe yeterli kaynağı sağlıyordu. Eskiden bir "Doğu" gerçeği vardı. Şimdi buna Batı'daki Doğu" gerçeği de eklenmişti.

Bu insanların, İstanbul'un, İzmir'in, Adana'nın, kısacası bütün Batı'nın sanayiinde, yolunda, barajında, köprüsünde, her alandaki kalkınmasında alın teri vardı. Bodrum'un, Marmaris'in, Antalya'nın güzelliklerinden de yoksun kalmak istemiyorlardı. "Batı'daki Doğu" birçok özelliklerini korumakla ve geldiği topraklardan, insanlardan tamamen kopmamış olmakla beraber, yerleştiği Batı'nın da kendi vatanı, yurdu olduğuna inanıyordu. Bunlar, "göçmen işçi" değil, bu toprakların sahipleriydi. Yerleştiği bu yeni topraklardan kendisini söküp atmak isteyecek sütün ırkçı, şoven ve ayrılıkçı güçlere karşı mücadele etmekte kararlıydı. Fakat iktidarın baskıcı ve ayrımcı tutumundan, onların düzeninden memnun değildi.

Baskı ve sömürünün olmadığı, insan haklarına saygılı demokratik bir Türkiye'nin gerçekleşmesini istiyordu. Belki çok açık formüle edemiyordu ama söyledikleri bundan farklı değildi.

Ne var ki önerilen çözümler, hep burjuva milliyetçiliği yöntemleriydi. Bu da, Türkiye'nin bütünlüğünde yararı olan, özellikle "Batı'daki Doğu"nun konumuyla çelişki yaratıyordu.

İşte bu çelişkiyi çözümlenmenin arayışı içinde olan insanlara TİP, onların konumuna ve istemlerine uygun bir çözümü, sosyalist çözümü getirdi.

Legaliteye bağlı kalınarak, Türkiye'deki bütün sosyalist ve demokrat güçlerin işbirliği ile gerçekleştirilecek demokratik ve giderek sosyalist bir düzende, bütün sorunları çözümlenebilecekti.

Bu insanların içinde sosyalistler vardı. Fakat çoğunluğu sosyalist değildi. Ne var ki baskının kalkması, sınıfsal çıkarlardan daha önemliydi. Bu nedenle de dünya görüşünden dolayı en uygun çözümü getirebileceğine inandıkları Türkiye sosyalistleri ile beraber Türkiye İşçi Partisi'nde sadece kendi özel sorunları için değil, Doğusu, Batısı, Güneyi, Kuzeyi ile bütün Türkiye'nin sorunları için mücadele verdiler. Giderek sosyalizmi benimsediler ve inandılar. İşçi sınıfı ile beraber TİP'in en önemli unsuru oldular.

Bu beraberlik 1970'lere kadar sürdü. Bu tarihte TİP'in kendi gücünü oluşturan sınıfsal ve sosyal temellerinden koparılarak bir aydın grubun yönetimine geçmesiyle, yeni bir arayış içine girdiler.

Özellikle bir konunun altını çizmekte yarar var.

Türkiye'de hiç kimse ve hiçbir güç, bunlar kadar, Türkiye Sosyalist ve Demokratik Hareketi'nin içinde yer almayı arzu etmişlerdir. Emekçilerden kopuk, halk kitleleriyle bağ kuramamış sosyalist aydınların bir örgütte bir araya gelmelerinin, sosyalistlerin birliği olmadığını da vurgulamışlardır.

Türkiye'deki güç dengelerinin değişimi, hiçbir yerde ve hiç kimse üzerinde, bunlar kadar kısa sürede etkili olmuyor. Adeta bir barometre gibi. Günlük yaşantılarına yansıyan bu hassasiyet, onların güç dengeleri hesabını herkesten daha iyi kavramasına ve buna öncelik vermesine neden oluyor.

Onun için de TİP olayında olduğu gibi, bir grubun –niteliği önemli değil- hareketin yönetimini ele geçirmesiyle hareketin gücünü kaybettiğinin, güçsüz sosyal gruplarla beraber olmanın, kendilerine baskı ve umutsuzluktan başka bir şey getiremeyeceğinin farkındadırlar.

TİP ile başlayan ve 1970'lerde yine TİP ile biten ve o dönemde etkili olan legal ve diğer sosyalist ve demokratik güçlerle beraber çözüm arayışı seçeneği, sorunları ağırlaştıran, yeni çözüm arayışlarına ortam yaratan sancılı yıllardan sonra yeniden politik alana çıkabilecek midir?

GENÇ KUŞAKLAR

Bizler TİP'in genç kuşaklarıydık. Bugün artık kendimizi ne kadar genç sayarsak sayalım, eski gençlik dinamizmini, heyecanını, en önemlisi gelişmelere uyum sağlamak ve yaratıcılık yeteneğini, eskisi gibi sürdürebileceğimiz kuşkuludur.

Büyük bir deney ve bilgi birikimimizin olduğu bir gerçek. Bu elbette ki önemli. Provakasyonlara, sapmalara, maceralığa... karşı bir güvence. Fakat bu güvencenin önemi fazla abartılır, genç kuşakların dinamik, yaratıcı katkıları ve yönetimi etkin olarak paylaşmaları önlenirse. Hareketin gelişmesi engellenmiş olur.

Genç kuşaklar, kuşkusuz bilimsel ve teknolojik devrimin toplumsal ilişkilerde yarattığı değişiklikleri bizlerden daha iyi kavrayacak ve değerlendirecek yetenektedirler.

Bir sosyalist parti, çağının bilimsel ve teknolojik gelişmelerini kavramış çağın insanı olan bu kuşakların uzmanlığından yararlanmakla yetinemez. Hareketin yönetiminde, onlara ağırlık vermek ve onlara sorumluluk yüklemek zorundadır.

Sosyal değişmelerin ağır olduğu dönemlerde deney sahibi olmak önemliydi. Değişmelerin çok hızlı olduğu çağımızda yaratıcılık yeteneği daha da önemlidir.

ELEŞTİRİ

Parti, aynı dünya görüşünü kabul eden insanların örgütlenmesidir. B dünya görüşü, parti tüzük ve programındaki ilkelerde ifadesini bulur. Bu ilkelerin de gerisinde, kaynağında, bir ekonomik sosyal düzenin ideolojisi, felsefesi, yaşama geçirilmişse, başarılı veya başarısız örneklerden çıkan değerlendirmeler vardır.

Bir sosyalist partinin en önemli yanı olaylara bilimsel yaklaşımıdır. Bu nedenle de düşünmeyi ve eleştiriye önleyen, ilke ve kuralların değişmezliği anlayışına dayanan bir parti, sosyalist parti olmaktan çıkıp dinsel tarikata dönüşür.

Özellikle legal bir partide tartışma ve eleştiri kanalları açık tutulmalı ve teşvik edilmelidir. Bu, partinin canlılığını koruması ve gelişmesi için gereklidir.

Elbette bunun bir yöntemi ve ölçüsü vardır. Bilimsel ölçütlerden uzak, subjektif ve kişisel suçlamalar herhalde eleştiri olarak kabul edilemez.

Ayrıca parti üst yönetiminde görev alan kişilerin, parti tüzük ve programındaki ilkeler ve sosyalizmin genel ilkeleri üzerinde kuşku yaratacak ve kendi kişisel görüşlerini yansıtan teorik tahlillere girmemeleri gerekir. Bunlar, partideki bilim kurullarında incelenip tartışılarak olgunlaştırılır. Yetkili kurullara getirilerek tartışılır. Ancak yetkili kurulların kararıyla partinin görüşü olarak kabul edildikten sonra açıklanabilir.

Partinin üst yönetiminde sürekli tartışma konusu olan sosyalizmin genel ilkelerine ve parti ilkelerine, partililerin inancı sarsılırsa, bu ilkeler doğrultusundaki mücadelenin gücü de zayıflar.

Tartışma ve eleştirilerin önemli bir sınırı da partinin legalitesinden ileri gelir. Legal parti, yasalara göre kurulmuş ve çalışmaları yasal çerçevede sürdürülen partidir. Eleştiriler, tartışmalar da bu yasal kurallara bağlıdır. Yasaların yasakladığı konular tartışılmayacağı gibi, diğer konular da ancak yasaların izin verdiği ölçüler içinde konuşulabilir.

Örneğin, Sovyet rejimi tartışılırken ancak aleyhte konuşulabilir. Yermek hakkı vardır, fakat övmek suçtur. Böyle bir durumda olayı tüm boyutları ile diyalektik bütünlüğü içinde tartışmak olanağı yoktur. Oysa bir sosyalist partide eleştiri ve tartışmanın bilimsel olması gerekir. Bir olayın sadece tek yönü üzerinde durmak, bilimsel kurallara aykırıdır ve bizi yanlış değerlendirmelere, yanlış sonuçlara götürür.

Tüm kısıtlamaların kalktığı ve olayın her yönüyle tartışılabildiği döneme kadar, bu konudaki tartışmaların ve buna yönelen eleştirilerin ertelenmesi gerekir.

Özetlersek, övmek hakkının olmadığı yerde yermek hakkı da kullanılmamalıdır.

ÜSLUP

Sosyalist harekete katılanlar, düzenin bütün güçlerini, en etkili silahlarıyla karşılarında bulurlar. Kişisel çıkarları için değil, ezilen ve sömürülen insanların yararları için çoğu kez ölümle burun buruna yaşamak zorunda kalırlar. Bu, elbette ki kolay değildir. Yaşamın en güzel ve en verimli yıllarını cezaevlerinde, sürgünlerde, acılar ve yokluklar içinde geçirmeyi göze almak, büyük bir cesaret, özveri ve inanç işidir.

Bu büyük ve çetin mücadeleye katılanların başarıları kadar başarısızlıkları ve hataları da olacaktır. Tarihte ve günümüzde hatasız bir fikir ve eylem adamını göstermek olanağı yoktur. Eylem içinde olan elbette hata işleyecektir. Hatasız olanlar, hiçbir iş yapmadan başkalarını eleştirmekle yetinenlerdir.

Türkiye Sosyalist Hareketi'nin ön saflarında mücadele edenlerin hataları elbette ki eleştirilecektir. Bu hataların tekrarlanmaması için, gelecek kuşakların aynı yanlışlara düşmemesi için eleştirileceklerdir. Ne tarihte ve ne de günümüzde yaşamış sosyalistlerin hiçbirinin dokunulmazlıkları yoktur. Sosyalist hareketin tarihinde, kutsal kitaplar ve peygamberler değil, insanla, bilim ve politika kitapları vardır. Eleştiriye açık olmaları, niteliklerinin gereğidir.

Dostluğa, sevgi ve saygıya dayanan kişisel ilişkilerde eleştiriye önleyemezler. Eleştirinin olmadığı yerde gelişme de durur.

Fakat eleştirirken iki kurala özenle bağlı olmak gerekiyor.

Sosyalistlerin düşünceleri, olaylara yaklaşımı ve değerlendirmeleri bilimsel olmak zorundadır. Sübjektif ve duygusal yargıların bilimsellikten ilgisizdir.

Sosyalizme hizmet eden insanların fikir ve eylemlerini eleştirirken, bilimsellikten uzaklaşmamaya, genel kavramlar ve klişelerle onları mahkûm etmemeye özen gösterilmelidir. Birisinin “sosyalizmden saptı”ğını, diğerinin “Marksizmi din haline getirdi”ğini ileri sürerken, bilimsel kanıtlar getirerek ispat edilmelidir. Hiçbir bilimsel veriye ve kanıt gereksinim duyulmadan herkesin herkesi kolayca suçlayabildiği bir ortamda, ne bilimsellikten ve ne de sosyalizmden eser kalır.

Sosyalizm insan içindir. İnsan sevgisi ve insana saygı temeli üzerine kurulup gelişmiştir. İnsana, insan olduğu için saygı duyan sosyalistler, kendi aralarındaki ilişkilerde bu kuralın dışına çıkamazlar. Gerek konuşmalarında,

gerekse yazılarında saygılı bir üslup kullanmak zorundadırlar. Nezaket ve saygı, gelişmiş bir kişiliğin ve gelişmiş bir toplumun ilişkilerinin özelliğidir.

Yaşamını sosyalizm için mücadeleye adanmış insanları, fikirlerine hiçbir ciddi bilimsel eleştiri getirmeden klişe üç beş kelime ile karalamak kolaydır. Ama bunun sosyalist harekete yarar değil, zarar getireceği açıktır. Bu üslup, sosyalist hareketin fikir düzeyinin düşmesine ve bilimsellikten uzaklaşmasına yol açar.

Kem söz, kızgınlığın, öfkenin, duygusal rahatsızlıkların ve yetersizliklerin ürünüdür. Konuşma ve yazı bu noktaya gelince bilimsel eleştiri ve tartışma da biter.

Oysa eleştirilen ve tartışmaya girilen kişilerin ve grupların fikirleri önyargısız ve soğukkanlılıkla dinlenirse, yararlanılacak bir çok yanlarının bulunduğu, belki de ortak bir noktada birleşmenin olanaklı olduğu görülecektir. Kaldı ki bugün karşı gruplarda yer alan kişiler yarın aynı örgütte beraber olabilirler. Birbirlerinin yüzüne bakarken kızarmamaları için konuşma ve yazılarında şimdiden ölçülü davranmaları gerekir.

Sadece demokrat görüldüğü için, sağ görüşlü bir lidere gösterilen sevgi ve saygı, bütün olanaklarını ve yaşamını ezilen, sömürülen insanların kurtuluşuna adanmış sosyalistlerden esirgenirse, ortada ciddi psikolojik rahatsızlıklar var, demektir.

Bir sosyalistin hata işlediğinin ileri sürülmesi, bilimsel eleştiri dışında hiç kimseye saldırı hakkı vermez. Kaldı ki, kimin hatalı olduğu da ancak zaman içinde eylemle anlaşılır.

*

Sosyalist Parti Tartışması, M. Ali Aslan, 1986

Yayın tarihi [Haziran 7, 2013](#) Yazar [Mehmet Ali Aslan](#) Kategoriler [Sosyalizm](#)

Dünyada ve Türkiye’de Sosyalizmin Geleceği

“1995 yılında Cumhuriyet Gazetesi’nde SOSYALİSTLER

TARTIŞIYOR başlığıyla bir yazı dizisi yayınlandı. Sevim Ertemur’un

Mehmet Ali Aslan ile yaptığı söyleşinin büyük bölümü Cumhuriyet Gazetesi'nin 5,6,7 Ağustos 1995 tarihli sayılarında yer aldı.“

Sorular : Sevim Ertemur

Cevaplar : Mehmet Ali Aslan

Dünyada sosyalizmin geleceğini, 2000'li yıllardaki durumunu nasıl görüyorsunuz?

Sosyalizmi, sosyal gelişmenin kapitalizmden sonraki doğal ve zorunlu bir aşması olarak görmüyor muyuz? Kuşkusuz, evet.

Peki. Kapitalizm ne zaman sona erecek. Bunun da yanıtı belli.

Kapitalizmin büyük krize girdiği, kendini yeniden üretemez, bu krizi aşamaz ve toplumun ihtiyaçlarına cevap veremez duruma geldiği zaman.

Olayın başka yönleri de var.

Sosyalizm sadece artı değeri kaldıran bir ekonomik düzen değildir.

Sosyalizm bir dünya görüşü, farklı bir değerler sistemi ve bir yaşam biçimidir.

İnsanların düşüncesinde kapitalist sistemin meşruluğunu yitirmeye başlaması ve sosyalist değerlerin meşruluğunun kabulüyle sosyalizm gelir.

Kıt kaynaklar ve geri teknolojiye dayanan kısıtlı üretimle sosyalist düzen kurulamaz. Sosyalizm ancak üretim teknolojisinin çok ileri bir düzeye ulaştığı bir toplumda gerçekleşebilir.

Gerçekçi olalım. Bugün, kapitalizm içine düştüğü krizleri aşacak ve kendisini yeniden üretecek durumdadır. İnsanların zihninde meşruiyetini sürdürüyor. Bir kısım ülkeler bilgi toplumu aşamasına gelmekle beraber, dünyanın büyük kesimi sosyalizmin ekonomik altyapısını oluşturacak teknolojik düzeyin çok gerisinde.

Kapitalizmin, toplumun ihtiyaçlarına cevap veremez duruma gelmesi, insan düşüncesinde ve toplum vicdanında meşruiyetini yitirmesi, elverişli ekonomik altyapıyı oluşturacak teknolojik gelişmenin yaygınlaşması zaman alacaktır. Bu zaman süresini saptamak olanaksız. Ama kısa vadede yani 2000'li yıllarda olmayacağı kesin.

Bir başka kesinlik daha var. O da sosyalizmin er veya geç gerçekleşeceği. Bu, belki bizim öngördüğümüz düzenin aynısı olmayabilir. Ama kabul ettiğimiz sosyalist değerlere uygun olacaktır.

Tarihte çeşitli sınıfların iktidarı görülür. Bunların ortak özelliği, iktidarda olan sınıfın kendi yararı doğrultusunda toplumu değiştirmesi ve düzenlemesidir.

İşçi sınıfının ideolojisi olan sosyalizmi diğerlerinden ayıran özellik, sadece kendi sınıfının kurtuluşunu değil, bütün insanların, genel olarak insanlığın kurtuluşunu sağlayacaktır.

İnsanlığın gelişme düzeyi yükseldikçe, evrensel yararı temsileden sosyalizmin gerçekleşmesi de kaçınılmaz olacaktır. Çok ileri bir bilinç ve kültür düzeyine erişmiş toplumlar, sınıf yararlarını temsil eden, her alandaki eşitsizlikleri meşru sayan bir düzende yaşamayı reddedeceklerdir.

“Sosyalizm çöktü” savlarıyla ilgili ne düşünüyorsunuz?

Tarihte hiçbir zaman sosyalist bir düzen kurulmadı ki sosyalizm çöksün. Gerçekleşmeyen, yaşama geçirilmeyen bir düzenin çöküşünden söz edilemez.

Sosyalist olduklarını ileri süren devletler vardı. Halende var. Bunlar totaliter, bürokratik merkeziyetçi düzenlerdir. Demokrasiyi de, sosyalizmi de kuracak olan özgür insandır, eleştiren insandır, düşünen insandır, haksızlığa karşı tepki gösteren insandır. Oysa bu düzenlerde, iktidarda işçi sınıfı yoktur, emekçi halk kitleleri yoktur. Yönetici kadroların dışındaki insanların karalara katılımı olmadığı gibi eleştirme haklarını kullanmaları da risklidir. Merkeziyetçi iktidarın kararlarına itaat etmekle yükümlüdürler. Sosyalizmin temel unsurlarından biri olan demokrasiden yoksun bu düzenler, sosyalist olmadıkları gibi olabilme yeteneğine de sahip değillerdir.

Ama sosyalizmin varlığı bizim isteğimize bağlı değil. İnsanlığın tarihsel gelişiminin varacağı zorunlu ve ileri bir aşama. Bu, toplumsal gelişmenin dinamiğinde yaşıyor.

Dünyada, son yıllarda sosyalizmin alternatifi olarak milliyetçilik ile köktendinciliğin gelişip güçlenmesi konusunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Sosyalizm, toplumun birleştirici harcı olan bir değer. Bu değer geçerliliğini koruduğu sürece, bununla çelişen diğer toplumsal bağların, değerlerin etkinliği görülmez. Ne zaman ki sosyalizm veya benzer evrensel nitelikteki değerler geçerliliklerini, etkinliklerini yitirirlerse, toplum dinsel veya milliyetçilik gibi değerlere sarılır. Bunlar ise ayrımcılığı, nefreti, düşmanlığı ve savaşı getirir.

Sovyetler Birliğinin ve Yugoslavya Federasyonunun dağılmalarından sonra meydana gelen olaylar bunun tipik örnekleridir. Bu düzenler,

gerçekten sosyalist olmasalar da, çeşitli uluslar, etnik gruplar, dinler, inançlar sosyalist üst kimliğinde birleşerek, birlikte yaşamayı sürdürüyorlardı. Sosyalist üst kimlikten ve sosyalist değerlerden kopuş, onları milli ve dinsel kimliklerine sarılmaya itti. Yıllardır unuttukları etnik ve dinsel nefreti, düşmanlıkları hatırladılar. Ne yazık ki ülkelerini kan gölüne çevirdiler. Bizler, etnik ve dinsel anlam içermeyen, birleştirici nitelikte bir üst kimliğin yaşamsal önemini unutmamalıyız.

“Sosyalizm halk içindir...” O halde Türkiye’de niçin halk son yıllarda sosyalist partiler yerine uç sağ partilere yöneldiler?

Sosyalizm, Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla dünya ölçüsünde itibar kaybına uğradı. Sovyet modelinin başarısızlığı, sosyalizmin başarısızlığı olarak algılandı. Türkiye’de ayrıca sosyalist partiler ve gruplar, Türkiye’nin sorunlarına gerçekçi, doğru ve uygulanabilir çözümler üretilemediler. Halka umut veremediler. Yaşamdan ve toplumdan kopuk olarak varlıklarını sürdürmeye çalıştılar. Toplumunu bir arada tutacak evrensel değerlerin etkinliği de yok. Türkiye bir iç savaşı yaşıyor. Siyasal, ekonomik, kültürel ve moral krizleri aşamıyor. Baskıdan, yoksulluktan, işsizlikten bunanan halk, umudu dinsel ve milliyetçi değerlere sarılmakta buluyor. Medyanın önemli kesimi de halkı bu yönde etkiliyor. Sosyalistler umut olmaktan, seçenek olmaktan uzak. Bu nedenle halk, milliyetçi ve dinsel partilere yöneliyor. Bu partilerin güçlü parasal kaynakları ve bunları etkin kullanma yöntemleri de önemli bir unsur olarak rol oynuyor.

Türk solunun geçmişteki hataları nelerdir?

Türkiye, etnik, dinsel ve kültürel bakımdan çoğulcu bir yapıya sahip. Sosyalizm, bu kimlikleri kabul eden, kendilerine gelişme olanağı sağlayan bir sitem. Ama etnik çoğulculuğun olduğu bir toplumda, sosyalistlerin, hareketi bu alt kimliklerden biriyle tamamlamaları gerekir. Çünkü bu diğer etnik grupları dışlar. Özellikle Türkiye gibi sorunların çözümünün bu etnik grupların gönüllü beraberliğine bağlı olduğu bir toplumda, bu daha da önemlidir. Etnik tanımlama milliyetçiliği getirir. Milliyetçiliğin olduğu yerde sosyalizm olmaz. Bu nedenle “Türk solu”, “Türk sosyalist hareketi” değil, “Türkiye solu”, “Türkiye sosyalist hareketi” kavramları kullanılmalı. Temel hata bu tanımlamadan doğdu. Sol evrensel olamadı. Milliyetçi unsurlardan, anlayışlardan arınamadı.

Asker-sivil bürokrasi ile tekelci sermaye iktidarının karşısında yer aldı. Ezildi, işkence gördü, zulme uğradı. Ama farkında olmadan, karşısında olduğu sisteme çoğu kez destek sağladı. Bu da milliyetçilikten kaynaklandı.

TİP hareketi dışında, sosyalistler Türkiye sosyalistleri olamadılar. Küba'nın, Çin'in, Sovyetler Birliği'nin, Angola'nın, Vietnam'ın... sorunlarını tartıştılar. Bunlar için yazdılar, çizdiler, üzündüler, büyük kavgalara girdiler. Ama Türkiye sorunlarına ciddi olarak eğilenlerin, çözüm üretenlerin sayısı çok az oldu.

Korktular. Hem de çok korktular. Zindanlardan, işkencelerden, ölümden, işsizlikten, yoksulluktan değil. Kendilerine, "revizyonist", "sosyalizmden saptı"... suçlamalarının yöneltmesinden korktular. Özgür düşünemediler. Yanlış olduğunun farkına vardıklarında bile kalıplara ve modellere bağlı kaldılar. Bir inanç sistemi gibi.

Bu nedenle de alternatif politikalar üretilmedi. Sorunlara çözümler getiremediler. Sosyalistlerin emekçi halk kitlelerine ulaştırabildikleri ve destek sağlayabildikleri ciddi, ülke gerçeklerine ve koşullarına uygun bir programları olmadı. Genel ilkeler ve genel nitelemelerle yetinildi. Hep muhalif oldular. Hep eleştirdiler. Ama iktidarda olma arzu ve iradesine sahip olmadılar. Liste uzayabilir...

Türk solu önümüzdeki dönemde gelişmek, güçlenmek için nasıl bir strateji uygulamalı?

Türk solu değil Türkiye solu diyeceğim.

Solun önemli iki kesimi var. Sosyalistler ve sosyal demokratlar. Avrupa'daki sosyal demokrat hareketlerin kökeninde hümanist felsefe, Hristiyanlık değerleri, işçi hareketleri ve Maksist öğretisi vardır. Hristiyanlık, uygarlık düzeyi yüksek toplumlarda yaygınlaştığı ve bu toplumlarda sosyal örgütlenme ve kurumlar gelişmiş olduğu için bir inanç ve ahlaksal değerler sistemi yaratmakla sınırlı kalmış, toplumu yeniden örgütlenme iddiasında bulunmamıştır.

İslam dini ise geri bir toplumda, Arap yarımadasında gelişip yaygınlaştığı için toplumu yeniden örgütlemek ve sadece "uhrevî" değil "dünyevî" ilişkileri de düzenlemek ve değişmez kurallara bağlamak durumunda kalmıştır.

Her iki dinin de savundukları ahlaksal değerler evrenseldir. Bu değerler, sosyalist değerlere yakındır. Ama İslamı siyasallaştıran güç odaklarının menfaatlerine ve tercihlerine uygun olarak siyasal İslam, sermayenin yanında yer almış, işçi hareketlerine ve sola karşı çıkmıştır.

Türkiye, kökeni ittihat ve terakkiye dayanan, çoğu dönemlerde şovenliğe kaymış milliyetçi hareketlerin ve totaliter devlet görüşlerinin baskısında hümanist felsefenin etkilerine uzak kalmıştır.

Türkiye'nin işçi hareketleri tarihi ise Avrupa işçi hareketleri tarihi kadar zengin deneyimlerle dolu değil. Kaldı ki Avrupa'da sosyal demokrat hareketlerde işçi sınıfı ve işçi hareketleri önemli bir rol oynadığı halde, Türkiye'de daha çok işçi hareketlerine uzak durmaya özen gösteren, hatta bu hareketleri tehlikeli bulan aydınların rolü büyük olmuştur.

Marksist öğretisi de yasakların, idari baskıların konusu olduğu için serbestçe tartışılmamış, doğru anlaşılammış ve yaygınlaşmamıştır. Üniversitelerde bile ders konusu olarak yanlış anlatılmıştır. Bilimsel ve sosyal gelişme tarihinin en önemli tarihsel kesiti yok sayılmıştır. Bir sürecin önemli kesiti alınınca, aradaki boşluk nedeniyle sürecin bütünü kavramak, anlamak olanağı kalmaz. Görülüyor ki Türkiye'deki sosyal demokrat hareketin fikir ve deney kaynakları, Avrupa'daki gibi zengin ve sağlam değil.

Avrupa'daki sosyal demokrat hareketlerin kökeninde Marksizm, Türkiye'dekininki kökeninde ise milliyetçi ideoloji vardır.

Türkiye'de Avrupa'daki anlamda bir sosyal demokrat hareket olmadı ve şimdi de yoktur. Ama azımsanmayacak sayıda sosyal demokrat kişiler vardır. Bunlar politikada önemli rol oynayabilirler. Ne var ki içinde buldukları örgütler, bütün iddialarına karşın, sosyal demokrat değillerdir.

Sosyalistler ile sosyal demokratlar arasındaki farklar, dün çok belirgindi ve uzlaşmaz görünüyordu. Sovyet modelinin başarısızlığı, hem sosyalistler ve hem de sosyal demokratlar arasında yeniden değerlendirmelere yol açtı. Özellikle komünistlerin, öncü parti, devrim, devlet, merkeziyetçilik ve ekonomi ile ilgili görüşleri önemli ölçüde değişti. Sosyal demokratlarla yakınlaşma sağlandı.

Bugün Türkiye'de de öncü partiyi, silahlı devrim hareketini, devletçi ekonomiyi, merkeziyetçiliği savunmayan, legal, demokratik ve barışçı yöntemlere bağlı, demokratik ve sivil bir toplum düzenini sosyalizme gidişin zorunlu bir önkoşulu olarak gören sosyalistlerle sosyal demokratların birlikte olmaması için bir neden yoktur.

Dünyada kapitalist ilişkiler egemen. Bir dünya pazarı kuruluyor. Hiçbir ülke bu ekonomik ilişkiler ağının dışında kalamaz. Krize girer. Türkiye de dışa açılmak ve dünya ekonomisiyle bütünleşmek zorundadır. Yalnız başına farklı bir ekonomik sistemi uygulayabilecek gücü ve olanağı yoktur. Sosyalizm de Türkiye'nin yalnız başına uygulayabileceği bir sistem değildir. Bu, insanlığın sorunudur ve

insanlığın insanlaşma sürecinde varacağı çok ileri bir aşamada ancak gerçekleşebilecektir. Herhalde bunun başladığı yer Türkiye olmayacaktır.

Bugün dünyada geçerliliği yaygınlaşan rekabete dayalı serbest pazar ekonomisini uygulamanın dışında bir seçenek yoktur. Ama bunun uygulanması, sermaye ve emek açısından farklı olacaktır. Sosyal güvenlik kurumlarına ve tedbirlerine verilecek önem ile tekelleşmeyi önlemek konusundaki anlayış, toplumsal düzenin niteliğini belirleyecektir. Farklı eğitim, kültür, sanat, çevre ... politikalarının da toplumsal sonuçları değişik olacaktır. Sosyalistler gerçekçi olmak, sosyalizmin bugünden yarına kurulacak bir düzen olmadığını bilmek zorundadırlar.

Sınıfsız toplum amacına yönelik ve sosyalist değerlere bağlılık yanında, demokratik sivil toplumun, sosyalizmin gerçekleşmesinde varılması gereken zorunlu bir aşama olduğunu da kabul etmek gerekir. Demokratik sivil toplum ise ancak barışçı ve demokratik yöntemlerle gerçekleşebilir. Çünkü ister öncü partinin gücüyle, ister savaş koşullarının yarattığı bir başka güç ile kurulacak düzenler, totaliter ve merkeziyetçi olmak zorundadırlar. İsteseler de, yapısal nitelikleri bunu aşmaya elverişli olmadığı için, demokratik sivil seçeneği gerçekleştiremezler.

İttihat ve Terakki geleneğinden değil, Marksist gelenekten gelen sosyal demokratlarla, kalıplara bağlı olmayan legal, barışçı ve demokratik yöntemleri benimseyen sosyalistler arasında birlikte çalışmayı önleyecek önemli temel farklılıklar yoktur.

Bugün sosyalistler, sosyal demokratlar, onlara yakınlık duyan demokratlar birleşip iktidar alternatifi olabilecek etkinlikte bir siyasal hareket yaratabilirler. Yaratmaları da gerekir.

Berlin duvarı yıkıldı. Eski kalıplar parçalandı. Kavramlara yüklenen anlamlar değişti. Eski bilgi ve deney birikimi üzerinde her şeyi yeniden değerlendirmek ve yaratmak zorunluluğu var. Türkiye'yi ve sorunlarını bölgedeki ve dünyadaki yerine oturtmak, evrensel değerlere uygun çözümler bulmak ve ülkeyi içine girdiği çıkmazdan kurtaracak politikalar üretmek gerekir.

Bu da bilgi çağının gereklerine uymak ve o donanıma sahip olmakla mümkündür.

Türkiye tipi sosyalizmin nitelikleri neler olmalı?

Sosyalizmin genel ilkeleri var. Her yerde geçerli olması gereken. Bir de sosyalist uygulamalar var. Bu, ülkelerin koşullarına göre değişir.

Şu anda sosyalist ilkeleri ve sosyalist değerleri biliyoruz. Ama sosyalizmin doğru uygulanmasına tanık olmadık. Sosyalizm adına sadece Sovyetler Birliği, Çin, Doğu Avrupa, Küba'da değil, Afrika ve Asya'nın birçok ülkelerinde de uygulamalar oldu. Ne bu uygulamalar birbirine benzedi ve ne de herhangi bir uygulama Marks'ın öngörüsüne uygun oldu. Biz de geleceğin düzeni olan sosyalizmi, bütün özellikleriyle bugünden tanımlamak durumunda değiliz. Bu falcılık olur.

Türkiye'deki mevcut sosyal demokrat partilerin geleceğini nasıl görüyorsunuz? Bugünkü durumlarının kısa bir değerlendirmesini yapar mısınız?

Kendisini sosyal demokrat olarak niteleyen CHP gibi partilerin sosyal demokrat olmadıkları, yukarıdaki açıklamalarımızdan anlaşılabilir. Ama bu partilerin tabanında sosyal demokrat ve demokrat geniş bir kitle var. Yöneticileri arasında da değerli sosyal demokrat kişiler var. Bunlar partileriyle büyük bir uyuşmazlık içindedirler. Bu durumun devam etmesi, hem kendi kişiliklerine ve hem de ülkemize zarar veriyor. Sosyalistler ve diğer demokratlarla birlikte politik bir güç olarak siyasal alanda yer alacakları beklentisi var.

Türkiye'de 2000'li yıllarda sosyalist ve sosyal demokrat partilerin geleceği var mı? Hangisini daha şanslı olarak görüyorsunuz?

Sorunun yanıtı yukarıdaki açıklamalardadır. Sosyalistlerin ve sosyal demokratların birleşmeleri gerekiyor. Türkiye'nin geleceği soldadır. Batı'yla bütünleşme sürecine girmiş, az gelişmiş bir ülkenin sorunlarına ancak Sol çözüm bulabilir. Ama bunu söylemek yetmiyor. Solun gerçekten bu yeteneğe, bu birikime ve bu güce sahip olması gerekir. Eğer sol bunu başaramazsa, sağın yapısı, yaşadığımız büyük sorunlara çözüm bulmaya elverişli olmadığı için, ne yazık ki Türkiye'nin ufkunda kan ve ateş eksik olmayacaktır.

Sosyalist partilerin-hareketlerin ilerde bütünleşme olasılığı var mı?

Sosyalist partilerin-hareketlerin bütününüyle birleşmesini beklemek yanlış olur. Sosyalizmi anlayış farkları, dayandıkları toplumsal kesimlerin nitelikleri vd... farklı örgütlenmeleri yaratmıştır ve bu büyük ölçüde devam edecektir. Ama solda güçlü demokrat bir örgütlenme, sosyalistlerin, sosyal demokratların ve demokratların çekim merkezi olabilir. Diğer partiler marjinalleşir. Fakat marjinal olan veya

marjinalleşen partilerin büyük çoğunluğu yine varlıklarını sürdürürler. Çünkü bir kısım sosyalist arkadaşlarımız, toplumdan ve toplumun sorunlarından kopuk bu partileri, toplumdan ve toplumsal sorumluluktan kaçışın sığınağı olarak kullanıyorlar. Güçlü sol bir partinin gerçekleştireceği demokratik sivil bir iktidar döneminde, inanıyoruz ki, bu sığınaklar birer huzur adasına dönüşeceklerdir.

Sovyetler Birliğinin son dönemlerinde ve dağıldıktan sonra, bu ülkeye bir çok geziniz oldu. Gelişmeleri anlatır mısınız?

Sovyet devrimini ve bu devrimin sonucu olarak zaman içinde şekillenen Sovyet modelini yıllarca tartıştık.

Biz Sovyet Modelinin sosyalist bir model olarak kabul edilmesine karşıydık. Ama Sovyetler Birliğine karşı değildik. Çünkü bu onların içişleriydi. Yönetim biçimini, sosyal ve ekonomik sistemlerini kendileri seçeceklerdi. Biz onlara karışmıyorduk. Onlar da bize model sunarak karışmamalıydılar. Özellikle TKP kanalıyla bizi rahatsız etmemeliydiler. Çünkü TKP Türkiye'nin değil, Sovyetler Birliği'nin malıydı. Türkiye'deki sosyalist harekete müdahale etmemeliydi. Ama bütün bunları kapalı kapılar ardında ve güvenilir arkadaş toplantılarında anlatabiliyorduk.

Çünkü açık konuşmanın iki önemli sakıncası vardı. Sovyetler Birliğini eleştirmek, antisovyetizm ve antikomünizm hareketlerine malzeme sağlıyor ve onların etkinliğini artırıyordu. Bu hareketler ise en masum demokratik talepleri bile komünistlikle suçluyorlardı. İkinci önemli sakıncası ise bu eleştirilere muhatap olanların ceza kovuşturmasına uğramalarıydı. Çünkü komünist propaganda ve örgütlenme yasaktı. Savcılar, eleştirilerimizi ihbar kabul edip eleştirilerin yöneldiği kişiler hakkında dava açıyorlardı.

Bu nedenle biz susmak zorundaydık.

Ama Sovyet Modelini savunanlar, karşısındakileri revizyonistlikle, sosyalizmden sapmakla vb... suçluyorlardı. Ve bunu hep yapıyorlardı. Yani yasalar nedeniyle onlar her istediğini söylemekte özgürdüler. Karşısındakiler ise susmak durumundaydılar. Ne yazık ki bugün Kürt sorununda da aynı güçlüğü yaşıyoruz.

Fakat Sovyet sisteminin işleyişini yerinde göremedik. Okuduklarımızla, bize anlatılanlarla, yaşamımızdan ve diğer sistemlerle yaptığımız karşılaştırmalardan çıkardığımız sonuçlarla değerlendirmeye çalıştık. Özellikle kendi ülkemizin siyasal sisteminden aldığımız önemli dersler vardı. Asker-sivil bürokrasi iktidarı ile merkezîyetçiliğin yol açtığı sorunları yaşıyorduk. Demokratikleşmenin ve gelişmenin önündeki bu

iki büyük engel, Sovyet modelinde de vardı. Bu unsurları içeren bir sistemi, sosyalist model olarak kabul etmemiz olanaksızdı. TİP’de de bunu çok tartıştık.

Fakat içimizde yine de hep bir kuşku vardı. Acaba yanılıyor muyduk? O dönemde milliyetçiler ve antikomünistler bize hep “Moskova’ya, Moskova’ya...” diye bağıyorlardı. Gidip orada kalmak için değil, ama görüp doğru değerlendirmek için biz de gitmeye can atıyorduk. Ne gariptir ki, Sovyetler Birliği’nin yöneticileri Türkiye’deki sağcı işadamlarıyla can ciğer arkadaşılar.

Karşılıklı ticaretin büyük kârlarından onları yararlandırıyorlardı. Ama solculara ve özellikle TKP dışındaki sosyalistlere hiç de dostça bakmıyorlardı.

12 Mart askeri darbesinden sonra hakkımda tutuklama kararı çıkınca Avrupa’ya kaçmak zorunda kaldım. Berlin’de iken TKP’den bir arkadaş geldi. TKP ile birlikte çalışmamı ve bunun için gerekli her türlü maddi olanağın sağlanacağını söyledi. Kabul etmedim. Çünkü TKP bağımsız değildi. Tamamen Sovyetler Birliği’nin dış politikasının bir dişlisi durumundaydı. Sovyetler Birliği’nin dış politikası ise bir sosyalist devletin değil, bir büyük devletin dış politikasıydı. TKP ile beraber olmak sizi de ister istemez bu mekanizmanın içinde bir yere yerleştirir, amacınıza ve inandığınız değerlere uymayan bir politikayı desteklemek zorunda bırakırdı.

1972 yılında Paris’te iken Moskova’ya gitmek için vize istedim. Askeri darbeden kaçan, Türkiye’deki sosyalist hareketin önemli bir yöneticisi konumunda bulunan bir sosyaliste, Sovyetler Birliği Moskova’ya gitmek için vize vermedi. Kuşkusuz Moskova’ya gitmemi engelleyen TKP yöneticileriydi.

Gorbaçov iktidara gelince, diğer komünist partilere verilen parasal yardımlar ve destekler kesildi. Parasal kaynakları kesilen bu partilerin önemi ve etkinliği kalmadı. Çünkü Sovyetler Birliği’nin yeni dış politikasında, diğer komünist partilerin bir dış politika unsuru olarak kullanılmasından vazgeçilmişti. İhtiyaç kalmayınca da hepsine kapıyı gösterdiler.

İşte ancak o dönemde Moskova’da düzenlenen Kürt Konferansına katılmak için Sovyetler Birliği’ne gidebildim.

Bir defa yol açılmıştı. Rusya’ya, Kafkasya’daki ve Ortaasya’daki Cumhuriyetlere on beşe yakın gezim oldu. Üst düzeyde bürokratlarla, aydınlarla, işçilerle, köylülerle, her tabakadan ve her kesimden insanlarla görüşmek, konuşmak, tartışmak fırsatını buldum. Yönetim merkezlerine, fabrikalara, köylere, kültür kurumlarına, her tarafa

gidebildim. Çeşitli etnik gruplara mensup insanlarla konuşup, onların fikirlerini, duygularını anlamaya çalıştım.

Bütün bunlardan şu sonuç çıktı. Sovyetler Birliği'ni görmeden önce yaptığımız değerlendirmeler doğrudu. Ama yine de kuşkuyla bakıyorduk. Gördükten sonra hiçbir kuşumuz kalmadı.

Sistemin gelişmesiyle ilgili öngörümüzde ise yanılmıştık. Sovyetler Birliği'nin çok kısa bir sürede dağılacağını dünyada hiç kimse tahmin etmiyordu. Biz sistemin totaliter, bürokratik, merkeziyetçi yapısını, kendi iç dinamikleriyle, aşip demokratikleşeceğini ve bunun sonucu olarak da gelişeceğini ve güçleneceğini ummuştuk. Beklentimiz sosyalist bir düzen değil, daha demokratik bir düzendi. Oysa yanıldık, Sovyetler Birliği çok kısa bir sürede dağıldı. Yüzyılların birikimine dayalı etnik kin ve nefret dalgası geldi. Gözleri ve beyinleri kör etti. Bu önlenbilir miydi? Kuşkusuz evet. Ekonomik reformlara önem ve öncelik verip, iktidarın paylaşımı ve devlet otoritesinin demokratikleşmesi, ekonomik gelişmeye paralel olarak zamana yayılıyordu Sovyetler Birliği dağılmazdı ve dünya halklarının sosyalist amaçlara ve değerlere bağladığı umutlar bu ölçüde sarsılmazdı. Neden böyle olmadı da, Sovyetler Birliği dağılma sürecine adeta itildi. Örnekler belki açıklamaya yardımcı olur.

Sistemin 1 numaralı adamı Gorbaçov'du. Yıllarca küfrettiği kapitalist sistemin temsilcileriyle ve kurumlarıyla kurduğu sevgi bağları, samimi ve güvenli ilişkileri sayesinde mutlu bir yaşam sürdürüyor. Oysa yüz milyonlarca insanın inancını, umudunu, inandığı bütün değerleri kaybedip boşluğa düşmelerine, en geri değerlere sarılıp birbirlerini boğazlamalarına, dünya halklarının sosyalizme olan umut ve güvenlerinin en azından zedelenmesine yol açan birinin yapacağı en onurlu iş, beynine bir kurşun sıkmaktır. Ama o bir Allende olamazdı. Sistemin 2 numaralı adamı Şevardnadze'ydi. Süper güç komünist devletin dışişleri bakanı ve en yetkili 2 numaralı adamı, Sovyetler birliği dağıldıktan sonra bir itirafta bulundu. "Ben komünist değildim" dedi. Evet aynen böyle dedi. Komünist değilmiş. Peki o zaman adama sormazlar mı? Bir komünist devletin başında işin neydi? Diğer süper güç ABD ile ilişkileri kimin lehine yürütüyordun?

Sovyetler Birliğini yöneten bürokratlar, büyük çoğunlukla bu iki örneğe uygun idiler. Hatta bir adım ilerisinde Çünkü bu iki zatın ismi ekonomik su istimallere karışmadı. Ama diğerleri, büyük çoğunlukla, Sovyetler Birliği'ndeki kamu mallarının yağmasına katıldılar. Başında buldukları işletmeleri kendi çıkarları için kullandılar. Büyük komisyonlar aldılar. Büyük servet edindiler. Bugünkü adıyla Bağımsız Devletler Topluluğunda gelişen burjuvazi, Sovyetler Birliği'ni yöneten

bürokrasidir. Dünkü komünistlerdir. Servetlerinin kaynağı ise devlet mallarıdır. Ama bu burjuvazi veya burjuva aday topluluğun burjuva kültürüyle ilgisi yok. Sosyalist kültürü de özümsememiş. Arada bir yerde. Biraz bizim yeni zenginlere benziyor. Davranışlarıyla, zevkleriyle, değer yargılarıyla. Bugün Bağımsız Devletler Topluluğu'nda her alanı Mafya denetliyor. Dünyanın her yerinde, devlet güçleriyle işbirliği yapmadan Mafya'nın yaşaması, faaliyetini sürdürmesi olanaksızdır.

Rusya ve diğer cumhuriyetlerde devlet içinde yuvalanan ve devleti denetleyen bürokratlar, teknokratlar ve politikacılar –ki bunlar eski Sovyetler Birliğindeki komünistlerdir- oluşan veya oluşturdukları mafya gruplarıyla işbirliği içindedirler. Dışarıya büyük paralar transfer ediliyor ve dışarıda büyük paralar aklanıyor.

Yeni düzen veya düzensizlik büyük gelir farklarına da yol açmış.

Sosyal kesimler arasında büyük bir uçurum yaratmış.

Peki, ya halk. Onlar da içine düştükleri yoksulluğa, işsizliğe rağmen bir gün zengin olmak umuduyla yaşıyorlar. Bu umut da yeni düzenin veya düzensizliğin sürdürülmesine güçlü bir dayanak sağlıyor.

Peki, nasıl oldu da milyonların kanı, gözyaşı pahasına ve büyük umutlarla kurulan bir sistem, evrensel insani değerleri bir yana bırakın, burjuva değerlerinden bile bu kadar geri bir toplum yarattı.

Eğitim düzeyi yüksek, beslenme standartları (Sovyetler Birliği döneminde) Avrupa'ya yakın, spora, sağlığa önem veren, okuyan bir halkta eksik olan nedir ki, kapitalist düzenin yarattığı insandan geridir.

Oysa sosyalist insanın, en azından kapitalist insanın ilerisinde olan gelişmiş bir insanın oluşması bekleniyordu. Bu olmadı.

Sistem, insanı her yönüyle geliştirmeye çalıştı. Ama istediği gibi.

İsteğine uygun olarak programlanmış insan. Eğitim kurumları, kültür kurumları, spor alanları vb... hep bu amacı gerçekleştirmeye yöneldiler.

Ama insanın özgür olarak kendisini geliştirmesine izin verilmedi.

İnsana, devletin egemen olduğu alan dışında, bir özel alan, bir sivil alan bırakılmadı. İnsanların devlet ile olan iletişim kanalları açık tutuldu ve geliştirildi. Ama insanların kendi aralarındaki iletişim kanallarının ve alanlarının gelişmesine fırsat verilmedi. Örneğin, telefon şebekesi, iletişimi sağlayacak bir kanal olmaktan çok, sizi iletişim kurmaktan vazgeçirecek bir teknolojik düzeyde bırakıldı. Kahveler, barlar gibi özel ilişkileri geliştiren toplumsal yerlerin sayısı çok az oldu.

İnsan yalnız başına düşünebilir. Bunu ifade ettiği zaman bir değeri de var. Ama düşünce yalnız başına geliştirilemez. Düşünceler toplumsal alanda ifade edilince birbirlerini etkiler ve geliştirirler.

Sovyet insanı yıllarca düşündüğünü ifade edemedi. Devlet baskısı nedeniyle diğer insanlarla bu düşünceleri paylaşamadı. Bu düşünceler etrafında örgütlenemedi.

Sonuçta Sovyet insanı yalnız başına veya sivil alanda diğerleriyle beraber düşünme ve örgütlenme yeteneğini adeta kaybetti. İnsanların farklılıkları, kendine özgü ilkeleri, inançları, özellikleri olmadı. Bağlı olduğu toplumun bir üyesi oldu. Ama bir şey olmadı. Bu da kişilik sorunu yarattı.

Aydınlarla, çeşitli kesimden insanlarla konuşuyorsunuz. Sisteme yönelttikleri eleştiriler ve yapılması gerekenler konusunda aynı düşünceleri paylaşıyorsunuz. Seviniyorsunuz da. Herhalde bu güçlüklerin üstesinden gelecekler. Demokratik bir düzen kuracaklar, sorunlarını çözecekler.

Konuşma ilerledikçe gerçek ortaya çıkıyor. Çünkü bütün bu söylediklerini, hatta demokrasinin kurulmasını bile iyi niyetli, yetenekli bir lider gerçekleştirecek. Kendileri değil, halk değil.

İnsanların kişilikleri, fikirleri ancak özgür bir ortamda gelişir. Gelişen insanın topluma katkısı da büyük olur.

Sovyetler Birliği'nin son döneminde fikirleri açıklamanın ve örgütlenmenin üzerindeki baskılar büyük ölçüde kalktı. Aydınların ve diğer kesimlerin yeni çözümler getireceği ve yeni politikalar geliştireceği sanıldı. Ama hiç de beklenildiği gibi olmadı. Aydınlar ve rejim muhalifleri Puşkin Meydanında toplanıp sadece dedikodu ürettiler. Hangi devlet adamının eşinin hangi general veya bürokratla ilişkisi olduğu iddialarını konuştular ve yazdılar.

Bizde de öyle oldu. Demokrat Parti dönemindeki baskılardan dolayı fikirlerini açıklamayan aydınların, baskı kalkınca ülke sorunları için etkili, uygulanabilir çözümler üretecekleri beklentisi vardı. 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra, Kürt sorunu hariç, her alanda geniş bir özgürlük ortamı doğdu. Ama aydınlar hemen dişe dokunur bir fikir üretmediler. Zaman geçmesi gerekti.

Özgür bir ortamda düşünce gelişir ve bu da kişiliği geliştirir. Moral ve ahlaki değerler gelişen kişiliğin önemli unsuru olur. Bu değerleri kabul görmediği veya az kabul gördüğü yerde maddi değerlere, parasal değerlere öncelik verilir. Rüşvet, irtikâp, yolsuzluk, kaçakçılık, fuhuş parasal güç sağladığı için yapılmasında sakınca görülmez.

Örneğin fuhuş artışını ülkedeki yoksullukla açıklamak doğru değildir.

Türkiye'de kişi başına tüketilen et miktarı hep 20 kilonun altında olmuştur. Sovyetler Birliğinde bu 70 kiloydu ve Avrupa ile aynıydı.

Şimdi bile ülkemizde tanık olduğumuz yoksulluk düzeyini, Bağımsız

Devletler Topluluğu'nun hiçbir yerinde görmek mümkün değildir. Bu, tamamen değer yargılarıyla ilgilidir.

Kendilerinden çok şey vererek elde ettikleri parayı nerede, ne için kullanıyorlar. Özellikle genç kuşaklar, hem kendilerinin ve hem de Batı'nın kültürüne değerlerine yabancıdırlar. İmrendikleri Batı yaşam tarzıdır. Batı tüketim malları ve kalıplarıdır. Moskova'da dolarla alışveriş yapılan Batı mallarının satıldığı mağazalardan alışveriş etmek çoğu gençlerin rüyası. Oysa gelişmiş bir insanın bunlara, bu koşullarda, ihtiyacı yoktur.

Rusların nefis bir dondurması var. Her mevsimde yeniliyor. Yemekten sonra muhakkak alırdım. Moskova'da bir gün uzun bir kuyruk gördüm. Merak ettim. Kuyruk, Roma Dondurması satan bir tezgahın önünden başlıyordu. Bu kadar kötü bir roma dondurmasını, imkânsız, hiçbir yerde göremezsiniz. Ama Sovyet insanı sırf yabancı mal olduğu için, kendi nefis dondurmasını bırakıp bu kötü dondurmaya almak için kuyruğa giriyordu.

Moskova'da McDonalds'ın ilk açılan şubesi önündeki hamburger kuyruğu kilometreyi aşırıyordu. Oysa Sovyet insanı Batı Avrupalı kadar et tüketiyordu.

Kuşaklar arasındaki değer yargıları da farklı. Savaşı yaşamış, çetin mücadelelerden gelmiş yaşlı kuşak, genellikle devrime ve liderlerine, değerlerine bağlıdır. Kazakistan'da Alma-Ata'nın bir köyüne gittik. Yanımızda Vali konumunda bulunan en büyük mülki amir var. Vali Stalin'e ve Stalinizme karşı. Başarısızlıkların bütün suçunu Stalin'e yüklüyor.

Köylüler arasında yaşı yetmiş aşkın bir köylü var. Başında Stalin'inkine benzeyen bir kasket, bıyıkları Stalin'inki gibi, çizmeli, iri yarı, çok dinç, kendinden emin, heybetli biri. Konuşmaya katıldı. Valiyle tartışmaya başladı.

Bu köylü İkinci Dünya Savaşında Berlin'e ilk giren Sovyet askeri birliğinin mensubu. Büyük yararlıkları var. Bir savaş kahramanı. Savaş sona erince Kafkasya'daki köyüne dönüyor. Köyde kimsesi kalmamış. Stalin bütün aşiretini, akrabalarını ve ailesini Kazakistan'a sürmüştü. Bu Kürt köylüsü de ailesine kavuşmak için Kazakistan'a geliyor ve büyük güçlüklerle karşılaşılıyor.

Ama o bir Stalin hayranı. Stalin'e toz kondurtmuyor. Nazi istilasına karşı yaşamını ortaya koymuş bu yiğit Kürt, Stalin'i kendisine, ailesine yaptıklarıyla değil, Nazi Almanya'sına karşı kazandığı zaferle değerlendiriyor. Bu zaferin sadece Sovyetler Birliği'ni değil, insanlığı Nazi belasından kurtardığının da bilincinde.

Ya genç kuşak?

Sovyetler Birliğinin dağılmasından önceki dönemde, Gürcistan'ın başkenti Tiflis'de büyük bir gece kulübündeyiz. Güzel bir müzik var. Yanımdaki arkadaşına soruyorum. "Bu, beyaz orduların kızılara karşı savaşırken söyledikleri bir marştır" diyor. Müzik bitiyor. Çoğunluğu genç dinleyicilerden bir alkış kopuyor ve büyük bir tezahürat yapıyor. İlginç bir gözlemim oldu. Sovyetler Birliği'ndeki halkların kültürel yapıları, özellikleri, gelenek ve görenekleri, dilleri, deyimleri 70 yıllık dönemde sanki hiç değişmemiş. Buz dolabına konulmuş ve şimdi karşınıza çıkmış sanırsınız. Sovyetler Birliği, halkları, kültürel değerleri bakımından fazla değiştirmeydi. Bu durum ise bugünkü etnik çatışmayı yarattı. Çünkü yaratılan bütün kültür ve sanat eserlerine karşın, topluma egemen ve toplumsal ilişkileri belirleyen kültürel değerler aynı kaldı. Bu kültürel değerlerin içinde, aşiretçilik, milliyetçilik, mezhepçilik, etnik ve dinsel kinler ve nefretler vardı.

Sovyetler Birliği döneminde, devlet baskısıyla bunlar geri plana itildiler. Fakat varlıklarını korudular. Ne zaman ki Birlik dağıldı, baskı kalktı. Bunlar da su yüzüne çıktı ve kanlı çatışmalara neden oldu.

Sovyetler Birliği bir federasyondur. Gerçekte devlet, katı bir merkezileşmeye dayanıyordu. Cumhuriyetlerin, bölgelerin hiçbirisi özerk bir yönetime sahip değildi. Hepsi Moskova'dan ve Moskova'nın o yerdeki temsilcisi tarafından yönetiliyordu. Halk yönetimin tamamen dışındaydı. Kendi kaderiyle ilgili hiçbir karara özgür olarak katılamıyordu.

Hem kişisel ve hem de toplumsal olarak düşünme, örgütlenme, kendini yönetme alanlarında gelişmeyen bir halkın, kültüründe de önemli gelişmeler olamazdı.

Oysa ademiler merkezileşen bir sistem uygulansaydı, daha doğrusu devrimin ilk döneminde amaçlandığı gibi iktidar Sovyetlerde olsaydı, birlikte yaşayan halklar, demokratik bir yönetim için eşitliğe, kardeşliğe, sevgiye dayalı ilişkileri geliştirmenin zorunluluğunu görecekler ve bunu gerçekleştireceklerdi. Bu da tarihsel kinlerin ve nefretlerin belleklerden silinmesini sağlayacak ve kültürel değerlerde, kurumlarda olumlu gelişmeler yaratacaktı.

Ama merkezden bir güç eskiyi dondurarak, kin ve nefret eğilimlerini baskı altına alarak halkları yönetmeye kalktı. Sosyalist değerleri yerleştirdiğini sandı. Fakat başarılı olamadı. Buzlar çözülünce canavarlar uyandı ve saldırıya geçti. Olumlu ne varsa yiyip tükettiler.

Olayın bir başka ilginç yönü de Kafkasya ve Ortaasya'daki yöneticilerin kimliğidir. Genellikle bunlar eski üst düzey komünist yöneticilerdir. Bugünün de en ateşli kapitalistleridir. Bir başka özellikleri de, bir aşiretin veya grubun etkili isimleri olmalarıdır. İktidara

aşiretleri veya gruplarıyla gelirler. Herhalde gidişleri de öyle olacaktır. Bu özellikler, onların kişiliği hakkında yeterli bir fikir verir sanıyorum. Sovyetler Birliği'nin son yıllarındaki manzarası bu. Sovyetler Birliği, Sovyet devrimi sonucunda kuruldu. O zaman şu soru akla geliyor. Sovyet Devrimi tarihsel bir hata mıydı?

Soruya doğru bir yanıt vermek istiyorsak, Sovyet Devrimini bugünkü sonuçlarına göre değil, o günkü koşullara göre değerlendirmemiz gerekir.

Devrim bir kaç on yılın ve bir grubun eseri değildi. İnsanlığın insanlaşma sürecinin tarihi binlerce yıldır. Bu sürecin temel dinamiklerinden biri ise baskıya, sömürüye karşı her alanda verilen mücadelelerdir. Felsefe alanında, bilim alanında, siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda, gerektiğinde de askeri alanda verilen mücadelelerdir.

Sovyet devrimi, bu mücadelelerin birikimi üzerinde ve bunların bir devamı olarak, kendi özel koşullarında tarih sahnesine çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı, bir yerde emperyalizmin dünyayı bölüşme savaşıdır. Geri kalmış bir ülke olan Rusya'da, halkı, bir yanda yoksulluk, diğer yanda savaşın getirdiği felaketler perişan etmişti. Baskı ve sömürü doruktaydı. Savaş için seferber edilen milyonlarca insan bitkin düşmüştü. Kıtık ve yoksulluk yaygındı.

Emperyalizm ve burjuvazi en gaddar ve zalim dönemlerini yaşıyorlardı. Bugünkü gibi uluslararası insan hakları örgütlenmeleri, uluslararası yargı kurumları, duyarlı kamuoyları, etkili demokratik medya vb... yoktu. Uluslar, halklar, ezilen ve sömürülen sınıflar ve tabakalar kendi güçlerine güvenmek durumundaydılar. Zalim ve gaddar iktidarlara karşı tek etkili güç silahtı. Direnenler savaşmak ve haklarını savaşarak almak zorundaydılar. Lenin liderliğindeki Bolşevik Partisinin silah zoruyla iktidara el koymak ve yine bunu silahla savunmaktan başka seçeneği yoktu. Nitekim bu yapıldı.

Sovyetler, halkların kendi kaderini tayin hakkını tanıdı. Bütün halklara tazminatsız ve toprak ilhakını öngörmeyen barış önerdi. Üretimi işçilerin denetimine verdi. Toprakta özel mülkiyeti kaldırdı. İktidar ise Halk Komiserleri Konseyi'ne geçti.

Bu devrimdi. Hem de tarihin kaydettiği en büyük devrim. Kime karşı? Emperyalizme, burjuvaziye, büyük toprak sahiplerine karşı. Kimin için? İşçiler, köylüler ve bütün emekçi halk kitleleri için.

İnsanlığın binlerce yıllık mücadele tarihinin birikimi, büyük bir devrim olarak Rusya gibi devasa bir ülkede somutlaşıyor ve işçi sınıfı diğer müttefikleriyle birlikte bütün insanlığa sınıfsız ve her türlü sömürüden arınmış bir dünya yaratmak amacı ve kararlılığıyla iktidara el

koyuyordu. Bu tarihin heyecan verici, her anımsanışında duygulandırıcı bir dönemiydi.

Sovyet devrimi sadece Rusya ve çevresinde etkili olmadı. Bütün dünyayı etkiledi. Bütün ülkelerin işçileri ve emekçi halk kitleleri bu umutla ve bu destekle örgütlendiler, mücadele ettiler. Önemli siyasal, sosyal ve ekonomik kazanımlar elde ettiler. Bugünkü Batı demokrasileri onların mücadeleleri sayesinde bugünkü konuma geldi. Uluslararası insan hakları normları ve güvenceleri bu sayede oluştu. İnsanlığın Sovyet Devrimini gerçekleştiren Lenin ve arkadaşlarıyla, devrim savaşına katılan isimsiz kahramanlara büyük borcu vardır. Onlar hiçbir kişisel beklentileri olmadan, salt insanlık için savaştilar. Samimiyetleriyle, dürüstlükleriyle, cesaretleriyle devrimi gerçekleştirdiler ve ona gölge düşürmediler. Bu soylu bir davranıştı. Gerçek insana yakışan soylu bir davranış.

Sovyet Devrimi, bir yanda Sovyetler Birliği'nin kuruluşunu sağlarken, diğer yanda da bu birliğin dağılmasına neden olacak ilk tohumları ekiyordu.

İktidar Sovyetlerde olacaktı. Bu amaçlanmıştı. İktidarın Sovyetlerde olması, ademi merkezietçi bir sistemi ve halkın devlet yönetimine katılımını gerçekleştirecek, demokratik mekanizmalar kurulacak ve işlerlik kazanacaktı.

Fakat iktidar partinin tekeline alındı. Bu, totaliter, merkezietçi, bürokratik bir yapının kurulmasına yol açtı.

İkinci etken savaşın getirdiği bir sonuçtu. İktidarın parti tekeline alınışıyla yapılan hatayı, parti parti ve devlet yapılarının çürümesine yol açacak ve iflasla sonuçlanacak bir boyuta götürdü.

Bu nasıl oldu?

1917 Devrimi, emperyalist güçlerle onların yerli işbirlikçileri tarafından kuşatılmaya alındı ve uzun bir savaş dönemi yaşandı. İşte bu dönem, partide ve parti yönetiminde de etkili değişimlere yol açtı.

En yetenekli, en güçlü, inançlı ve özverili partiler ve komünistler ön saflarda çarpıştilar. Büyük çoğunluğu öldü. Genellikle bütün silahlı devrim hareketlerinde görülen ve kaçınılması güç bir kader, Sovyet Devriminin de geleceğine yön verdi.

Devrim heyecanı duyan, devrime aklıyla ve gönlüyle bağlı olan ve ön saflara atılıp vurulanların yerine, genellikle toplumda bir yer edinmek, kişisel yaralar elde etmek isteyen, fakat bağlı olduğu ilkeleri ve değerleri bulunmayan kişiler gelir. Çünkü bu aşamada devrim hareketi ya başarılı olmuştur veya başarısı ufukta gözükmemektedir.

Silahlı hareketlerin askeri niteliğinden kaynaklanan gizlilik ihtiyacı, partiye, devlete ve bütün alanlara egemen olur. Böyle bir ortam ise

devrime akıl ve gönül bağı ile bağlı olmayanlar için rakip gördüklerini tasfiye edip denetimi ellerine geçirmek fırsatını yaratır.

Devrim heyecanı, yerini ayak oyunlarına bırakır. Grupsal çıkarlar, toplumsal yaraların önüne geçer.

Sovyet Devriminin de ne yazık ki kaderi bu oldu.

Devrimin en değerli unsurlarının büyük bölümü savaşta kaybedilirken, geri kalanlar da, kişisel çıkarları ve beklentileri için partiye geçenler tarafından tasfiye edildiler. Partinin ve devletin dışı kapalılığı nedeniyle bu kurumlarda özel çıkarlara dayalı gruplaşmalar oluşmaya başladı ve bunlar arasında iktidar kavgası, komünizm, sosyalizm gibi kavramların arkasına saklanarak yapıldı. Bütün bunlar, parti, devlet ve diğer toplumsal yapıların, kurumların içten içe çürümelerine yol açtı.

İktidar aşırı derecede merkezileşti. Hiçbir alanda muhalefetin oluşmasına imkân verilmedi. Korkunç bir baskı sistemi kuruldu.

İşte Sovyetler Birliği'nin sonunu da bu katı merkezizetçilik getirdi.

İktidarın merkezileşmesi, ekonomide de merkezizetçiliğin uygulanmasına yol açtı.

Devrimin ilk yıllarındaki savaş komünizmi koşullarında, ülke ekonomisi tam bir çıkmaza girmişti. Lenin 1921'de özel ticarete, özel sanayiye izin veren yeni bir ekonomik politikayı (N.E.P.) Kongreye kabul ettirdi. Bu, başarılı da oldu.

Ardından özel kesime verilen izinler kaldırıldı. Merkezi planlamaya ve sanayileşmeye dayalı devletçi ekonomik politika izlendi.

Bu ekonomik politika 1950'lere kadar başarılı oldu. Sanayileşme sağlandı ve üretim arttı. Devrim heyecanının sönmemiş olması, savaşı yaşayan kuşağın, devrimin kazanımlarını kaybetmemek için yaptığı özveri ve o dönemdeki sanayileşmenin niteliği, Batı'yla rekabette Sovyetler Birliği'ne şans tanıdı.

1950'lerden sonra durum değişti. Yeni bir sanayileşme hareketi doğdu. Kol gücünün işlevini gören makinelerin yerini, insan beyninin işlevini gören makineler almaya başladı. Bu, üretimde hem kaliteyi ve hem de verimi artırıyordu. Bilgisayarlar sanayiye ve insan yaşamına girmişlerdi. Bunları yapmak ise ileri teknolojiyi gerektiriyordu. İleri teknoloji de bilimsel gelişmeye bağlıydı.

Katı merkezizetçi sistemde parti ve özellikle parti şefi her şeyi bilirdi. Sanat ve bilim politikalarını o belirlerdi. Bilim adamları bu çerçevenin dışına çıkamazlardı. Yoksa tasfiye edilirdi.

Oysa bilim ancak özgür ortamda gelişebilir. Olaylara bilimsel şüphecilikle yaklaşmayan, partinin saptadığı kurallara bağlı olmak zorunda bulunan bir bilim adamının yaratıcılığı olabilir mi?

1989 yılında Paris’de bir Kürt konferansı düzenlendi. Konferansa katılan Sovyetler Birliği’nden bir profesör, konferansla ilgili bir yazı yazacağını söylemişti. Bir yıl sonra Moskova’ya gittim ve kendisini ziyaret ettim. Yazının hangi gazetede yayınlanmış olduğunu sordum. Profesör, “hayır, henüz yayımlanmadı. Pravda’ya vermiştim. İnceleme yeni tamamlandı. Yayınlanabilirliğine karar verdiler. Yakında yayımlayacaklar.” dedi. İnanılır gibi değil, ama gerçek. İnceleme bir yıl sürmüştü. Yazı güncelliğini kaybettiği için yayınlanmasının fazla bir önemi de kalmamıştı.

Böyle bir ortamda bilimsel gelişme olmaz. Bilimsel gelişme olmayınca ileri teknoloji yaratılamaz. O zaman ekonomide hem kalite düşer, hem verim düşer.

Bu durum Sovyetler Birliği’nde önemli bir sorun yarattı.

Halkın yaşam düzeyi düştü. Verimlilik düştüğü için ihtiyaçlar yeterince karşılanamadı. Kalite yükselmediği için halk kötü kaliteli malları kullanmak zorunda kaldı. Bu da kapitalist sistemle olan yarışın kaybına yol açtı.

İletişim araçları çok geliştiği için halk Batı yaşam tarzını medyadan izleyebiliyordu. Sistem, moral değerlere önem veren yeni bir Sovyet insanı yaratamadığı için de halk, Batılı yaşam tarzına imrenmeye başladı. Kendi sistemlerinin bunu sağlayacak yetenekte olmadığına, ancak kapitalist sistemle, arzuladığı Batılı yaşam biçimine kavuşacağına inanmaya başladı. Bu, sonun başlangıcı oldu.

Marks, kapitalistlerin, kârlı olmayacağı için, tesisleri yenilemek istemeyeceğini, bu nedenle teknolojilerinin eskiyeceğini, verim ve kalitenin düşeceğini fakat sosyalistlerin tesisleri yenileyip ileri teknolojiyi kullanacaklarını, bunun da daha çok ve daha kaliteli üretimi sağlayacağını ve halkın yaşam düzeyinin, kapitalist sisteme göre daha çok yükseleceğini, bu durumun da halkın sosyalist sistemi tercih etmesine neden olacağını öngörüyordu. Bu öngörü gerçekleşti mi?

Bir grup işadamlıyla birlikte Gürcistan’da bir çimento fabrikasına gittik. Fabrikanın filtre sistemini değiştirmek istiyorlardı. Fabrikanın bulunduğu geniş bir alana çimento yağıyordu. Bu hem ekonomik kayıp, hem de bir çevre felaketiydi. Ben arabadan çıkamadım. Mühendis arkadaşlar tulum ve benzeri elbiseler giyerek fabrikayı incelediler. Yıllık çimento kaybı 150.000 tondan fazlaydı. Bir yıllık kayıpla sistem yenilenebilirdi. Mühendis arkadaşlar, fabrikanın, kuruluşundan beri hiçbir revizyon görmediğini, tek bir çivinin çakılmadığını söylediler.

Kendilerinden bu kayıplarla ilgili değerleri kapsayan bir belge istedik. Fabrika Müdürü, “Bizim üst makamlara sunduğumuz raporlarda

çimento kaybı yoktur. Şayet biz yılda 150.000 ton çimento toz halinde çevreye yayılıyor, dersek, fabrikayı hemen kapatırlar.” “Peki”, dedik, “Yukarıdakiler fabrikanın durumunu bilmiyorlar mı?” “Biliyorlar” dedi. “Ama üretim durmasın diye göz yumuyorlar. Yalnız resmen duymak istemiyorlar.

Bu tek bir örnek değildir. Birçok örnekle karşılaştım. Birçoğunu da başkalarından duydum. Ülke genelinde sistem böyle işliyordu. Merkezîyetçi bürokratik sistem, Marks’ın öngörüsünün gerçekleşmesini engelledi. Kapitalist ekonomi kendi içindeki rekabet nedeniyle tesisleri, teknolojileri sürekli yenilerken, kendi içinde rekabet unsuruna yer vermeyen Sovyet sistemi ise Stalin döneminin tesislerini ve teknolojilerini günümüze taşıma becerisini gösterdi. Oysa Sovyet sisteminde de rekabet unsuruna yer verilebilirdi. Aynı firmaya ait iki işletme arasında bile rekabet olabilir. Moral kuralları saptanan, denetlenebilir rekabet gelişmeyi sağlar. Ama Sovyet sisteminin aşırı merkezîyetçi yapısı bunu önledi.

Gelişmeyi önleyen bir başka unsur da yine merkezîyetçiliğin sonucu olarak uygulanan Merkezi Planlama Teşkilatının üretimi, dağıtımı, tüketimi vb... Moskova’dan planlamasıydı.

Sovyet sistemi insana değer vermiyordu. Anadolu köylüsünün eski anlayışıyla “Karnı tok, sırtı pek olsun, yeter” diyordu. Tüketici tercihlerini ve eğilimlerini hesaba katmıyordu. Kaliteye önem vermiyordu.

Örneğin herkese yetecek kadar gömlek üretiliyordu. Ama gömleklerin kalitesine önem verilmediği gibi model, renk gibi özellikleri de merkezi planlama teşkilatı saptıyordu. Bir bakıyordunuz, mağazalar kırmızı renk gömleklerle dolu. Ama diğer renk ve desenlerden gömlek yok. Sovyet modelinin başarısızlığı ile ilgili olarak daha birçok nedenden söz edilebilir. Ama hepsinin temelinde katı merkezîyetçilik, bürokratlaşma, devlet aygıtının dışa kapalı oluşundan kaynaklanan çürüme var.

Halkın yönetime katılımı sağlanamadığı için de sistem kendisini yenileyemedi. Katılım olsaydı, tabandan tavana kan dolaşımını sağlanır ve sistem hayatîyetini korurdu.

Türkiye’nin bugünkü siyasal sistemiyle arada bazı paralellikler kurmak, bazı benzerlikler bulmak mümkün. Bu nedenle de alacağımız dersler vardır.

Özellikle, asker-sivil bürokrasi iktidarı, merkezîyetçilik, devletin dışa kapallığı ve açıklıktan yoksun oluşu, katılıma imkân vermeyen siyasal parti sistemi en önemlileridir.

Sosyalizm ideoloji olarak, fikir olarak, hareket olarak, amaç ve bir değerler sistemi olarak yaşamımızın bir parçası oldu. Kişiliğimizi yoğuran, şekillendiren en önemli unsur oldu.

Sosyalizmi, herhangi bir tarihsel dönemde, herhangi bir yerde uygulanması mümkün olan değişmez bir sosyal düzen olarak anlayanlar için, Sovyet modelinin çöküşü büyük bir karamsarlığa ve umutsuzluğa yol açtı. Onlar için her şey bitti.

Oysa sosyalizm Marks'ın düşüncesinden, Lenin'in ve Mao'nun eylemlerinden doğmadı. Sosyalizm her şeyden önce bir ideoloji.

Kimin? İşçi sınıfının. İşçi sınıfı nasıl doğdu? Sanayileşmeyle.

O halde sanayi toplumunun esri olan işçi sınıfının ideolojisi Marks'ı, Lenin'i, Mao'yu... yarattı.

Biz sosyalizmin ilkelerini toplumun gelişme yasalarında arayacağız. Elbette ki büyük düşünürlerin, büyük eylem adamlarının fikirlerinden yararlanacağız. Ama bunların kendi dönemlerinde ve o dönemin koşullarında doğru ve geçerli olabileceğini, yine yanılma payı bırakarak, bileceğiz.

Dogmatizm, yaşamı kalıplara sokar, özünden koparır ve yaratıcılığı öldürür.

Oysa dünyada değişim çok hızlı. Bilgi çağını yaşıyoruz. Bu hızlı değişime ayak uydurmak için, bu çağın gereklerine uygun bilgi donanımına sahip olmalıyız.

Bugün kavramalar farklı. Dünün kavramlarına yüklenen anlamlar da farklı. Kurumlar, ilişkiler çok değişti. Bunları eski kalıplarla açıklamak olanaksız. Zaten kalıplar parçalandı. Artık kalıplar yok. Geçmişin bilgi ve deney birikimine dayalı olarak her şeyi yeniden yorumlamak, yeniden yaratmak zorundayız.

Sosyalizm de bugünden yarına kurulacak bir düzen değildir. İnsanlığın bugünkü düzeyi, böyle ileri bir sistemi gerçekleştirmekten uzaktır.

Ama unutmamalıyız ki sosyalizm, insanlığın gelişme sürecinin bir parçasıdır. Ondan kopuk değildir.

Evrensel değerler için, insan için mücadele edenlerin amacı, sadece geleceğin düzenini kurmak olamaz. Ütopyalarımız, uzak bir geleceğe yönelik amaçlarımız mücadelenin itici gücü olabilirler. Umutlarımızı, heyecanlarımızı besleyebilirler.

Ama önemli olan bugündür. Bugünün ezilen insanlarıdır, sömürülen insanlarıdır. Yok edilmek istenen halkların, kültürlerin durumudur. Etnik ve dinsel kinlerin ve nefretlerin, fanatizmin yarattığı utanç verici tablolardır.

Bu sorunlara nasıl çözüm bulacağız? Hangi alternatif politikalarla bu güçlüklerin üstesinden geleceğiz?

Ne çözümler, ne politikalar, ne de bunlar için kullanacağımız araçlar kitaplarda yazılı değildir.

Kuşkusuz kitapların vazgeçilmez önemi var. Onlar insanlık tarihinin fikir ve deney birikimini içerirler. Ama kitaplar yayımlandıkları anda eskirler. Biz onlardan yaralanacağız. Onları aynen kabul edip uygulamayacağız.

Biz, bugünden ve insandan kopuk bir sosyalizm için mücadele etmiyoruz. Mücadelemiz insanlar içindir. Öncelikle de en yakın çevremizden başlayarak büyüyen bir dairenin içindeki insanlar içindir. Sosyalizme varmak için toplumsal gelişmenin sürmesi gerekir.

Toplumun gittikçe demokratikleşmesi, sivilleşmesi gerekir. İnsanın gelişmesi, gerçek boyutlarıyla insanlığını bulması gerekir. Bu süreçten geçerek sosyalizme varılır.

Bunu oturup bekleyemeyiz. Fikir jimnastiği yaparak da gerçekleştiremeyiz.

Süreci hızlandırmamız gerekiyor. Bunun araçları var. Başlıca aracı örgütlenme. Siyasal partiler, sivil toplum örgütleri vb...

Bunların programları yere, zamana ve koşullara göre değişir. Adları da öyle. Sosyal, siyasal ittifakları da öyle.

Sosyalistim deyip, sadece fikir jimnastiği yaparak ve kalıpların içine hapsolüp bekleyerek sosyalizmin bir gün gerçekleşeceğini ummak, bir dindarın cennet beklentisine benzer.

Sosyalistler, cennet beklentisiyle avunmak yerine, yaşadıkları Araf'ın sorunlarını hemen çözmeye çalışmalıdırlar. Çünkü, ancak bu sorunların çözümümüyle cennete giden yol açılır.

Mehmet Ali Aslan